

- I. **Systém řádů a základní zlomy jejich vývoje v českých zemích – opakování**
- II. **typy pramenů písemných i ikonografických**
- III. **přehled literatury a badatelských přístupů**

LITERATURA

Internetové platformy

<https://www.hiu.cas.cz/bio-bibliograficka-databaze-reholniku-v-ceskych-zemich-v-ranem-novoveku>

www.klasterni-stezky.cz

<http://monasterium.kub.cz/monasterium/o-monasteriu/>

Edice

Bohuslav BALBÍN, *Rozmanitosti z historie Království českého*, přel. Jiří A. ČEPELÁK, Praha 2017

Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ (ed.), *Consuetudines Assistentiae Germaniae I*, Praha 2011

Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Alena BOČKOVÁ – Magdaléna JACKOVÁ – Martin BAŽIL – Eva PAUEROVÁ – Jan ZDICHYNEC – Zdeněk ŽALUD (edd.), *Sv. Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách* (Theatrum Neolatinum. Latinské divadlo v českých zemích, svazek I), Praha, Academia, 2015

Vincenzo CRISCUOLO, (ed.), *Acta Ordinis. Tabulae capitulorum generalium Fratrum Minorum Capuccinorum I: 1529–1623*, Monumenta Historica Ordinis Minorum Capuccinorum, 32, Roma 2008

Františkánské prameny I: Spisy sv. Františka a sv. Kláry, ed. Bonaventura Jiří ŠTIVAR, Praha, provincie kapucínů v ČR, 2014

Zdeněk KALISTA, *Cesty ve znamení kříže, dopisy a zprávy českých misionářů 17. a 18. věku ze zámořských krajů*, Praha 1947

Řehole sv. Benedikta latinsky a česky, Praha 1993 – Břevnov

Řehole sv. Františka: dostupné na <https://www.klasterni-stezky.cz/rehole-sv-frantiska>

Maximilián VĚTROVSKÝ – Alena BOČKOVÁ (ed.), *Historia S. Joannis Nepomuceni: Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého: aneb, Podoby barokního překladu*, Praha 2015

Pavel ZAVADIL (ed.), *Čestí jezuité objevují Nový svět: dopisy a zprávy o plavbách, cestách a živobytí z Ameriky, Filipín a Marián (1657–1741)*, Praha, Argo, 2015

Přehledová literatura

Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, Praha 2002 a další

Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie moravských klášterů*, Praha 2005

Karl Suso FRANK, *Dějiny křesťanského mnišství*, Pietas benedictina 7, Praha 2003

Max HEIMBUCHER, *Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche I–II*, 5. Auflage (Nachdruck der 3., größtenteils neubearbeiteten Auflage von 1933), Paderborn – München – Wien 1987

Evermod Gejza ŠIDLOVSKÝ, Opraem, *Svět liturgie. Slovník základní církevní terminologie*, Strahov 1991

Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998

I. BIBLICKÉ A LEGENDÁRNÍ PŘEDOBRAZY

Marek 10 (zejm. 17 sq.)

Když se vydával na cestu, přiběhl k němu nějaký člověk a poklekl před ním a ptal se ho: „Mistře dobrý, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?“ Ježíš mu řekl: „Proč mi říkáš dobrý? Nikdo není dobrý, jedině Bůh. Příkázání znáš: Nezabiješ, nezcizoložíš, nebudeš krást, nevydáš krivé svědectví, nebudeš podvádět, cti svého otce i svou matku!“ On mu na to řekl: „Mistře, to všechno jsem dodržoval od svého mládí.“ Ježíš na něj s láskou pohleděl a řekl: „Jedno ti schází. Jdi, prodej všechno, co máš, rozdej chudým a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne!“ On po těch slovech svěsil hlavu a smuten odešel, neboť měl mnoho majetku. Ježíš se rozhlédl po svých učednících a řekl jim: „Jak těžko vejdu do Božího království ti, kdo mají bohatství!“ Učedníky ta slova zarazila. Ježíš jim ještě jednou řekl: „Dítky, jak těžké je vejít do království Božího! Snáze projde velbloud uchem jehly, než aby bohatý vešel do Božího království.“ Ještě více se zhrozili a říkali si: „Kdo tedy může být spasen?“ Ježíš na ně pohleděl a řekl: „U lidí je to nemožné, ale ne u Boha; vždyť u Boha je možné všechno.“ Tu se Petr ozval: „Hle, my jsme opustili všechno a šli jsme za tebou.“ Ježíš jim řekl: „Amen, pravím vám, není nikoho, kdo opustil dům nebo bratry nebo sestry nebo matku nebo otce nebo děti nebo pole pro mne a pro evangelium, aby nyní, v tomto čase, nedostal spolu s pronásledováním stokrát více domů, bratří, sester, matek, dětí i polí a v přicházejícím věku život věčný. Mnozí první budou poslední a poslední první.“

Další biblické citáty důležité pro vnímání řeholního života Já však, odsouzen zákonem, jsem mrtev pro zákon, abych živ byl pro Boha. Jsem ukřižován spolu s Kristem, nežiji už já, ale žije ve mně Kristus. A život, který zde nyní žiji, žiji ve věcech Syna Božího, který si mne zamiloval a vydal sebe samého za mne. (Galatským, 2, 19-20)

LEGENDY, ŽIVOTY OTCŮ

Atanáš, Život sv. Antonína 1. Antonín byl rodem Egyptan. Jeho rodiče byli urození a poměrně bohatí. Byli křesťané, a tak i on byl křesťansky vychován. [...] Když se stal chlapcem a povyrosl,¹ nechtěl se ani učit číst a psát, aby se vyhnul kontaktu s ostatními dětmi. Jeho jedinou touhou bylo žít podle toho, co bylo napsáno o Jakubovi – jako on žít prostě ve svém domě. Pravidelně chodil se svými rodiči do chrámu Páně. V dětství nebyl roztěkaný, ani když dospíval, nebyl vzpurný. Rodičům byl oddán a pečlivě naslouchal tomu, co se četlo v chrámě.² A měl se

¹ Lk 2,40.

² Lk, 2, 51.

sám na pozor, aby z toho získal užitek. I když žil poměrně v blahobytu, nepožadoval od svých rodičů náročná a nákladná jídla, neliboval si v nich, ale byl spokojený s tím, co dostal, a nic více nepotřeboval.

2. [...] Za necelých šest měsíců po odchodu rodičů šel jako obvykle jednoho dne do chrámu a usebrán ve své mysli přemýšlel, jak apoštolové opustili všechno a šli za Spasitelem. Přemýšlel také o těch, kteří podle Skutků apoštolů prodali svůj majetek a výtěžek složili k nohám apoštolů, aby jej rozdělili mezi potřebné. Myslel i na velikost nebeské naděje, která je zdrojem takového života. Když o tom všem uvažoval, vstoupil do kostela. Právě ten den se četlo evangelium o tom, jak Pán říká boháči: *Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej svůj majetek a rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebi. Pak přijď a následuj mě!* Antonína tento svatý [...] výrok zaujal. Bez meškání vyšel z chrámu. Majetek, který zdědil po předcích (měl totiž tři sta jiter velmi dobré úrodné půdy), rozdal sousedům z vesnice, aby snad nebyl jemu i sestře na obtíž. Prodal i své movitosti a mnoho peněz, které tak získal, rozdal chudým a něco málo ponechal pro svou sestru.

3. Když opět vstoupil do kostela a uslyšel v evangeliu Pána, jak praví: *Nedělejte si proto starosti o zítřek*, neměl stání, vyšel ven a i to málo daroval ještě větším chudákům. Sestru svěřil důvěryhodným a známým pannám na vychování do parthenonu. Sám pak žil nedaleko svého domu, cvičil se v askezi, sebeovládání a v přímém životě. V Egyptě totiž ještě neexistovaly kláštery a nikdo neznal kouzlo daleké pouště. Každý, kdo se chtěl věnovat cvičení v sebeovládání, žil v blízkosti svého domu. Tehdy žil v nedaleké vesnici stařec, který vedl od mládí osamělý asketický život. Když jej Antonín uviděl, vzplanul horlivostí pro dobro a začal také sám žít na místech ležících před vesnicí. [...] **Posiloval se v rozhodnutí nevracet se k rodině a majetku ani v myšlenkách. Všechnu svou touhu a veškeré úsilí zaměřoval ke zdokonalování kázně. Živil se prací svých rukou, neboť slyšel: Kdo nechce pracovat, ať nejí. [...] Neustále se modlil, protože pochopil, že je třeba modlit se bez přestání a v skrytu.** Rovněž věnoval pozornost předčítání, aby nic z Písma u něho nepadalo na zem. Vše si pamatoval, takže mu pak paměť nahrazovala knihy.

5. Ale nepřítel všeho dobrého, závistivý ďábel, toto předsevzetí nemohl v mladíkovi ani vidět. [...] **Nejprve se ho snažil odvrátit od asketického života.** Připomínal mu majetek, péči o sestru, o rodinu, důležitost peněz, lesk pozemské slávy, chuť a líbeznost jídla a pití a rozmanité radosti života. Na druhé straně mu předhazoval před oči náročnost ctnosti [...] Vzbuzoval v něm velký zmatek myšlenek, aby upustil od svého pevného předsevzetí. [...] Vzbuzoval v něm erotické myšlenky, které Antonín odháněl modlitbami, vydražďoval ho, až se Antonín zardíval studem. Své tělo však bránil vírou, modlitbami a posty. Ďáblu, bídákovi, nebylo líto vynaložit úsilí vydávat se v noci za ženu a napodobovat přitažlivé pohyby jejího těla, jenom aby Antonína svedl. Ale on myslel na Krista a rozvažoval o vznešenosti a o duchovní dimenzi duše, kterou Kristus nabízí. Tak zhášel žhavý uhel ďáblova mámení. A znovu mu nepřítel vnucoval příjemnosti rozkoše. Antonín, zmítaný hněvem a zároveň smutkem, přemýšlel o hrozbě neuhasitelného ohně a trápení červem.³ Díky tomu překonával vše bez úhony. [...]

8. [...] **Sám potom vešel do jedné z hrobek, zavřel za sebou dveře a zůstal v ní samotn.** Protože toto nepřítel nemohl strpět, jelikož se bál, že Antonín v krátkém čase naplní poušť asketismem, přišel k němu jedné noci s množstvím démonů, kteří ho tak zbili, že od bolesti zůstal ležet bezhlesně na zemi. [...] následující den ten jeho známý přinesl [...] chleby. Otevřel dveře a spatřil, že Antonín leží na zemi jako mrtvý. Vzal ho a odnesl do Pánova domu, který se nacházel ve vesnici, a položil ho tam na zem. [...] Ale okolo půlnoci přišel Antonín k sobě, probral se a viděl a že všechno spí a že bdí jen ten jeho známý. Zavolal si ho posunky a prosil jej, aby nikoho nebudil, vzal ho a zanesl zpět do hrobek [...]

Sv. Makarios

Sv. Antonín

Sv. Basilios z Caesareie

Sv. Augustin, Tolle, lege

Apothegmata, I–II⁴ O zdrženlivosti

7 O abba Agathónovi říkali, že prý si po tři roky dával do úst kámen, dokud se úspěšně naučil zachovávat mlčení.

³ 1 Kor., 15, 10.

⁴ Podle: *Výroky a příběhy poustních otců*, Praha 2000.

20 Abba Jan Kolobos řekl: „Když se chce nějaký král zmocnit nepřátelského města, snaží se mu nejprve zabránit v zásobování vodou a potravinami. Pak se mu nepřátelé sami podřídí, jelikož hynou hladem. Tak to je i s tělesnými vášněmi. Jestliže člověk zachovává půstu a snáší hlad, jeho duše své nepřátele udolá.“

28 Abba Longinovi se jednou udělalo špatně, i řekl svému tělu: „Buď si nemocné. Třeba si zemřít! Jestli mě však požádáš o jídlo v nevhodnou dobu, nedám ti ani každodenní přiděl.“

Nepřetržitá modlitba 11 Nějací lidé se zeptali abba Makaria: „Jak se máme modlit?“ Stařec jim řekl: „Není potřeba něco drmolit, ale často vzpínat ruce a říkat: ‚Pane, smiluj se nade mnou, jak chceš a jak umíš.‘ A jestliže na vás doléhá boj, tak : ‚Pane, pomoz mi.‘ On sám ví, co prospívá, a smiluje se nad námi.“

Poslušnost 28) Nějaký jiný světský člověk, který měl tři děti, odešel do kláštera a děti nechal ve městě. Když už byl v klášteře tři roky, začaly mu špatné myšlenky přinášet na jeho děti vzpomínku. Velmi se kvůli nim rmoutil, ale představenému neřekl, že má děti. Když abba uviděl, jak je zachmuřený, říká mu : « Proč jsi zachmuřený ? » On mu vyprávěl : « Otče, mám ve městě tři děti a chtěl bych je přivést sem do kláštera. » Abba mu to dovolil udělat. I odešel do toho města a zjistil, že dvě děti jsou mrtvé a zbývá jedno jedině. A tak ho vzal a odvedl do kláštera. Když tam ale hledal otce, nenašel ho. Tak se zeptal bratří : « Kde je abba ? » Oni mu řekli : « Šel do pekárny. » I vzal svého syna a zašel do pekárny. Jakmile abba uviděl, že přišel, pozdravil ho, vzal jeho dítě do náruče, objal ho a políbil a pak říká jeho otci : « Miluješ ho ? » On odpověděl : « Ano. » A znovu se ho zeptal : « Miluješ ho hodně ? » A on odpověděl : « Ano. » Když to abba slyšel, řekl mu : « Vezmi ho a hod' do hořící pece. » A otec vzal své dítě a hodil do hořící pece a pec byla najednou vlažná jako rosa a on si získal v oné době slávu jako patriarcha Abrahám.

II. ŘEHOLE, STATUTA APOD.

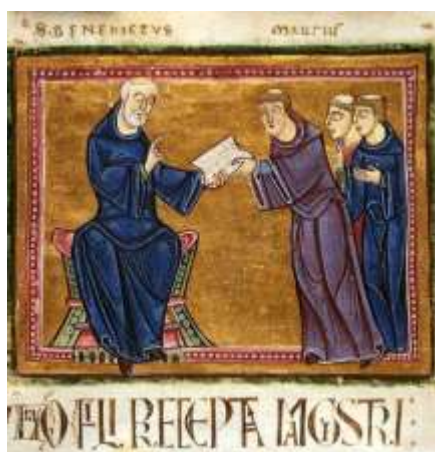
JACQUES DUBOIS: **Kláštery řídí hierarchizované texty.** Řehole dává ducha a velké principy. Instituce shromažďuje kanonické, liturgické a disciplinární předpisy v přehledech, které se nazývají ordinaria, knihy zvyklostí, konstituce či deklarace. Soupis zvyklostí – není nutně vždy psaný – zachycuje praktické detaily každodenního života. Historie monastických řádů je historií řeholí, jímž dominuje Řehole sv. Benedikta, potom institucí, které se rozvíjejí okolo této řehole, která se stala neměnnou.

dokumenty: řehole – soupis závazných pravidel pro řeholníky – nejdříve tradována ústně, pak zapisována každodenní život, vstup do kláštera, poslušnost, život v komunitě, organizace času a života v klášteře

→ nejznámější je **řehole Benediktova**, zapsaná v VI. století po Kristu, hlásící se k Benediktu z Nursie vedle ní je důležitá řehole **sv. Augustina**, kratší a volnější, určená pro kněze žijící pospolitě, a řehole **sv. Františka (z Assisi)**; na východě: řehole **sv. Basilia**

vedle řeholí existují ještě **statuta** (mají větší právní závaznost), řehole spíš inspirativní duchovní text, **zvyklosti**

více úrovní předpisů: **předpisy celocírkevní (papež – buly, koncily – dekrety)** → **jednotlivé řády** → **provincie** → **domy**

Sv. Benedikt předává svou řeholi Maurovi a dalším Benediktův klášter Montecassino

Regula Benedicti – Obsah⁵

1 Druhy mnichů 2 Opat 3 Přibírání bratří na poradu 4 Nástroje dobrých skutků

5 Poslušnost 6 Mlčenlivost 7 Pokora 8 Bohoslužby v noci

9 Počet žalmů v nočních hodinkách [...] 17 Počet žalmů v těchto hodinkách 18 Pořadí těchto žalmů 19 Chování při zpěvu žalmů [...]

22 Noční odpočinek mnichů 23 Vyloučení pro přestupky 24 Stupeň vyloučení [...] 33 Soukromý majetek mnichů

34 Rozdělování podle potřeb 35 Týdenní služba v kuchyni 36 Nemocní bratří 37 Starci a chlapci 38 Týdenní služba lektora 39

Množství pokrmu 40 Množství nápoje 41 Doba jídla 42 Mlčení po kompletaci 43 Nedochovilní k bohoslužbám a ke stolu

44 Zadostiučinění vyloučených 45 Chyby v oratoři 46 Jiná provinění 47 Znamení k bohoslužbám

48 Každodenní tělesná práce 49 Čtyřicetidenní půst 50 Služby Boží mimo klášter

⁵ Podle: *Regula Benedicti. Řehole Benediktova*, Praha, Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty 1998, LXX-242 s., Praha 1998.

51 Bratři na krátkých cestách 52 Klášterní oratoř 53 Přijímání hostů
54 Přijímání dopisů a darů 55 Oděv a obuv bratří 56 Opatův stůl 57 Řemeslníci v klášteře
58 Způsob přijímání bratří 59 Přijímání synů šlechticů a chudých 60 Přijímání kněží
61 Přijímání cizích mnichů 62 Kněží kláštera 63 Pořadí v komunitě 64 Ustanovení opata
65 Převor kláštera 66 Fortnýři kláštera 67 Bratři posláni na cestu 68 Příliš náročné úkoly
69 Zákaz hájit jeden druhého 70 Zákaz svěvolného trestání druhých 71 Vzájemná poslušnost 72 Dobrá horlivost mnichů 73 Tato
Řehole jako začátek cesty k plné spravedlnosti

Prolog Naslouchej, synu, mistrovu učení, nakloň k němu ucho svého srdce, a k čemu tě laskavý otec nabádá, to rád přijmi a uveď ve skutek, aby ses v namáhavé poslušnosti vrátil k tomu, od něhož ses vzdálil zahálčivou neposlušností. Obracím se nyní na tebe, kdo se zříkáš vlastní vůle, a chtěješ sloužit ve vojsku Krista, Pána a pravého Krále, chápeš **se mocných a přeslavných zbraní poslušnosti**. [...] Povstaňme tedy už jednou, burcování slovy Písma: Už nám nastala hodina, kdy je třeba se probrat ze spánku.⁶ A s očima otevřenými pro božské světlo v ohromení slyšme, k čemu nás Boží hlas dennodenně vybízí:

[...] **Chceme-li uniknout pekelným trestům a dospět k věčnému životu, je třeba už nyní, dokud je čas a jsme v tomto těle a vše je možno plnit ve světle tohoto života, běžet a konat, co je nám užitečné pro věčnost. Chceme tedy založit školu služby Pánu.** Doufáme, že při tom neustanovíme nic tvrdého ani nic těžkého. I kdyby se však z oprávněných důvodů, pro napravení špatností nebo pro zachování lásky, přistoupilo k něčemu trochu přísnějšímu, neopouštěj hned ve strachu cestu spásy, která na začátku nemůže být jiná než úzká. Když se pak pokrokem v řeholním životě a ve víře rozšíří srdce, běžíme cestou Božích přikázání z nevýslovně sladké lásky. Nikdy se nerozcházíme s jeho naukou, zůstáváme v jeho učení až do smrti v klášteře a trpělivostí získáváme podíl v Kristových utrpeních, abychom měli podíl i v jeho království.

1 Druhy mnichů Jak známo, existují čtyři druhy mnichů. Zaprvé to jsou cenobité, kteří žijí v klášteře a bojují pod řeholí a opatem. – Dalším druhem jsou anachorité neboli poustevníci, kteří už v řeholním životě nejsou horliví začátečníci, ale prošli všednodenními zkouškami v klášteře. S pomocí mnoha lidí se naučili bojovat proti ďáblu, v šiku bratří se dobře vycvičili k boji v samotě. Jsou jistí a jsou schopni s Boží pomocí bojovat proti špatnostem těla i myšlenek vlastními silami, bez opory druhého člověka.

„c. 64 **Při ustanovení opata** vždy platí zásada, aby to byl ten, koho si v bázni Boží zvolila buď celá komunita, nebo i sebemenší její část podle zdravějšího úsudku. Ten, kdo má být ustanoven, musí být zvolen podle zásluh života a učitelské moudrosti, i kdyby byl v pořadí komunity poslední.

Kdyby však – nedej Bůh – celá komunita jednomyslně zvolila někoho, kdo by souhlasil s jejími špatnostmi, a ty špatnosti kdyby vešly ve známost biskupa, do jehož diecéze to místo patří, nebo kdyby se o nich dozvěděli okolní opatové nebo křesťané, ať zabrání tomu, aby společný názor zkažených převlád.

At' ustanoví správce hodného pro dům Boží. ... Ustanovený opat musí mít stále na mysli, jaké břemeno na sebe vzal a komu bude ze svého správcovství skládat účty. At' si je vědom, že má spíš pomáhat než předsedat.

Proto má být vzdělán v Božím zákoně, aby měl znalost a mohl z ní vynášet věci nové i staré. At' je čistý, střídmy, milosrdný. At' vždycky dává přednost milosrdenství před soudem, aby sám došel milosrdenství. At' nenávidí špatnosti, miluje bratry.“

Řehole sv. biskupa Augustina a Stanovy kongregace sester bl. Zdislavy třetího řádu sv. Dominika. Připojen dekret ze dne 17. prosince 1890; Praha 1909⁷

Hlavní přikázání⁸

Především, drazí bratři a drahé sestry/*rozmilé sestry*, milujte Boha a pak bližního, neboť tato přikázání jsou nám dána jako nejdůležitější/*jako základ ostatních*. A protože žijete v řeholním společenství, dávám vám tyto předpisy. *Následující pak byste zachovávaly, přikazujeme vám, ježto v klášteře žijete.*

Ante omnia, fratres carissimi, diligatur Deus, deinde et proximus, quia ista sunt praecepta principaliter nobis data. Haec sunt quae ut observetis praecipimus in monasterio constitui.

I. O bratrském a sesterském spojení v Bohu./ O společném životě

2. Zvláště dbejte na zachování jednomyslnosti, vždyť proto jste se sdružili v jednu společnost.⁹ Mějte jednu duši a jedno srdce v Bohu.¹⁰

3. O ničem neříkejte, že je to vaše vlastní, ale mějte všechno společné. Představený at' přiděluje jídlo a oděv, ne všem stejně, protože nemáte všichni stejné síly, ale každému podle jeho potřeb. Toto totiž čtete ve Skutcích apoštolských, že „měli všechno společné a rozdělovalo se každému, jak kdo potřeboval.“/.

⁶ Řím, 13, 11.

⁷ Podobně jsou organizovány *Regula et constitutiones ordinis crucigerorum cum rubea stella*, 1999, s drobnými odchylkami v překladu (autor překladu není uveden!!!)

⁸ Srovnávám to částečně s řeholí sv. Augustina v premonstrátském pojetí; odlišnosti jsou nepatrné. Liší se číslování a samozřejmě archaičnost překladu.

⁹ Ž 68, 7: Bůh osamělé usazuje v domě.

¹⁰ Sk 4, 32a Obec věřících měla jedno srdce a jednu duši.

II. O modlitbě / O úctě Boží 1. Modlitby konejte ve stanovených hodinách a dobách. / *Modlitby dbejte v předepsanou hodinu a čas*¹¹ 2. V oratoři ať nikdo nedělá nic než to, k čemu je určena a podle čeho dostala jméno, aby některým, kdo mají právě volno a chtěli by se tam modlit, nepřekážel, kdo myslí, že tam může dělat něco jiného.

III. O jídle a zdrženlivosti 1. Svě tělo držte v kázni posty a zdrženlivostí v jídle a pití, pokud to dovoluje zdraví. Pokud však některý z vás se postit nemůže, přece ať nejí nic mimo hodinu jídla, leč by byl nemocen.

Řehole sv. Františka / Bulla papeže Honorio III. o řeholi Menších bratří

Honorius, biskup, služebník služebníků Božích, milovaným synům, bratru Františkovi a ostatním bratřím z Řádu menších bratří, [posílá] pozdrav a apoštolské požeňání. Bývá zvykem, aby Apoštolský stolec vyhověl zbožným přáním a ušlechtilým tužbám prosebníků udělil laskavý souhlas. **Proto, synové v Pánu milovaní, nakloněni vašim zbožným prosbám, vám apoštolskou autoritou schvaluje řeholi vašeho řádu, naším předchůdcem, papežem Innocencem, blahé paměti, schválenou, a předáním tohoto dokumentu, ve kterém je obsažena, ji potvrzujeme.** Tato [řehole] je taková: **[Kapitola 1] Ve jménu Páně! Začíná život menších bratří:** Řehole a život menších bratří je: zachovávat svaté evangelium našeho Pána Ježíše Krista životem v poslušnosti, bez vlastnictví a v čistotě. Bratr František slibuje poslušnost a úctu panu papeži Honoriovi a jeho kanonicky zvoleným nástupcům a římské církvi. A ostatní bratři ať jsou zavázáni poslouchat bratra Františka a jeho nástupce.

[Kapitola 2] O těch, kteří chtějí tento život přijmout, a jak mají být přijati

Pokud někteří budou chtít přijmout tento život a přijdou k našim bratřím, ať je pošlou ke svým provinčním ministrům, jimž jediným, a nikomu jinému, je dovoleno přijímat bratry. Ministři ať je pak pečlivě vyzkoušejí z katolické víry a svátostí církve. Pokud v toto všechno věří a chtějí to věrně vyznávat a až do konce pevně zachovávat a nemají manželky nebo pokud mají, a manželky již vstoupily do kláštera nebo jim daly s dovolením diecézního biskupa svolení a již složily slib zdrženlivosti a tyto manželky jsou takového věku, že již o nich nemůže vzniknout podezření, ať jim [ministři] řeknou slova svatého evangelia, aby šli a prodali všechnen svůj [majetek] a snažili se ho rozdat chudým. Kdyby tak nemohli učinit, stačí jim dobrá vůle. A ať se bratři a jejich představení vyvarují, aby se starali o jejich časné záležitosti, aby [tito] svobodně naložili se svými věcmi, jak by jim Pán vnukl. Kdyby však žádali o radu, ať mají představení dovoleno poslat je k nějakým bohobojným [lidem], na jejichž radu by svůj majetek rozdělili chudým.

Pak ať jim dají zkušební šat, totiž dva hábity bez kapuce, cin-gulum, kalhoty a kaparon až k cingulu, ledaže by někdy tíž ministři před Bohem uznali [za vhodné] něco jiného. Když skončí rok zkoušky, ať jsou přijati k poslušnosti a slíbí vždy zachovávat tento život a Řeholi. A podle příkazu pana papeže jim žádným způsobem nebude dovoleno z tohoto Řádu odejít, neboť podle svatého evangelia žádný, kdo položil ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro Boží království.

Ti pak, kteří již slíbili poslušnost, ať mají jeden hábit s kapucí a druhý bez kapuce, když ho budou chtít. A kteří to nutně potřebují, ať mohou nosit obuv. A všichni bratři ať nosí levné šaty a mohou je vyspravovat pytlou a jinými záplatami, s Božím požeňáním.

Napomínám je a vybízím, aby s opovržením neodsuzovali lidi, které vidí oblečené do měkkých a barevných oděvů, jak [si dopřávají] vybraná jídla a nápoje, ale spíše každý ať odsuzuje sebe a opovrhne sám sebou.

[Kapitola 3] O modlitbě breviáře a o postu, a jak mají bratři jít světem

Klerici ať se modlí hodinky podle řádu svaté římské církve, kromě žaltáře. Proto budou moci mít breviáře. Laici pak ať se modlí dvacet čtyřikrát Otče náš místo hodinky se čtením, pětkrát místo ranních chval, sedmkrát místo primy, tercie, sexty a nony, a to za každou z nich, místo večerních chval pak dvanáctkrát a místo kompletáře sedmkrát; a ať se modlí za zemřelé. A ať se postí od svátku Všech svatých až do Narození Páně. Ti, kdo se dobrovolně postí v období svatého postu, který Pán svým svatým postem posvětil, to jest od svátku Zjevení Páně nepřetržitě čtyřicet dní, ať jsou požeňáni od Pána, a kdo [se postí] nechťejí, ať [k tomu] nejsou nuceni. Ale o dalším [postě] až do Zmrtvýchvstání Páně ať se postí. Jindy ať nejsou vázání se postit kromě pátku. Pokud to bratři zjevně potřebují, ať nejsou vázání tělesným postem. Radím pak, napomínám a povzbuzuji své bratry v Pánu Ježíši Kristu, aby se, kdykoliv jdou světem, nehádali ani se nepřeli o slovíčka, ani aby neuposuzovali druhé; ale ať jsou mírní, pokojní a skromní, laskaví a pokorní a se všemi ať mluví zdvořile, jak se sluší. A nemají jezdit na koni, pokud je k tomu nevede zjevná potřeba či nemoc. Když vejdou do jakéhokoliv domu, ať nejprve řeknou: Pokoj tomuto domu. A podle svatého evangelia ze všech pokrmů, které jim předloží, ať mohou jíst.

[Kapitola 4] Že bratři nemají přijímat peníze

Přísně příkazují všem bratřím, aby žádným způsobem nepřijímali mince ani peníze a to ani sami ani skrze prostředníka. Nicméně o potřeby nemocných a jiných bratří, které je třeba obléknout, ať se, za pomoci duchovních přátel, pečlivě starají pouze ministři a kustodi, a to s ohledem na místo, roční dobu a chladné kraje, jak uznají sami za potřebné. Vždy však ať dodržují to, co bylo řečeno, aby totiž nepřijímali peníze ani majetek.

[Kapitola 5] O způsobu práce

Ti bratři, kterým Pán dal milost pracovat, ať pracují věrně a zbožně tak, aby se vyhnuli zahálce – nepřítelkyni duše, [ale] ať neuhasí ducha svaté modlitby a zbožnosti, jemuž mají ostatní časné věci sloužit.

Jako odměnu za práci pro sebe a pro své bratry pak ať přijímají věci potřebné pro tělo, kromě mincí či peněz, a to pokorně, jak se sluší na Boží služebníky a následovníky přesvaté chudoby.

[Kapitola 6] Že si bratři nemají nic přivlastňovat, o žebrání a o nemocných bratřích

Bratři ať si nic nepřivlastňují, ani dům, ani místo, ani žádnou jinou věc. Jako cizinci a poutníci, kteří na tomto světě v chudobě a v pokoře slouží Pánu, ať jdou s důvěrou po almužně. Ať se [za to] nestydí, protože Pán se pro nás stal na tomto světě chudým.

To je ona vznešenost nejvyšší chudoby, která vás, bratři moji nejmilejší, ustanovila za dědice a krále v nebeském království. Učinila vás chudými na věci, ale bohatými na ctnosti. Toto ať je váš úděl, který vede do země živých. K němu, milovaní bratři, zcela přilněte a nic jiného pod nebem na běky nechťejte mít pro jméno našeho Pána Ježíše Krista.

A kdekoliv pak bratři jsou nebo se potkají, ať se mezi sebou chovají jako členové rodiny. Jeden druhému ať dá klidně najevo, co potřebuje, neboť jestliže matka živí a miluje svého tělesného syna, oč horlivěji má každý milovat a živit svého duchovního bratra? A pokud někdo z nich onemocní, mají o něj ostatní bratři pečovat tak, jak by chtěli, aby bylo pečováno o ně.

[Kapitola 7] O pokání, jaké má být uloženo bratřím, kteří hřeší

¹¹ Kol 4,2 Buďte vytrvalí v modlitbě, buďte při ní bdělí a vděční.

Pokud někdo z bratří, podněcován nepřitelem, smrtelně zhřeší hříchem, který patří mezi ty, o kterých bylo mezi bratřími ustanoveno, že je třeba se [s nimi] obrátit jen na ministry provinciály, musejí se tito bratři na ně obrátit co nejdříve a bez prodlení. Tito ministři pak, jsou-li kněžími, ať jim uloží milosrdné pokání; nejsou-li kněžími, ať nechají uložit [pokání] jinými kněžími řádu, jak se jim to před Bohem bude jevit jako nejlepší. A musejí si dát pozor, aby se nehněvali a nerozčilovali kvůli hříchu někoho jiného, protože hněv a rozčilení brání lásku v nich i v druhých.

[Kapitola 8] O volbě generálního ministra tohoto bratrského společenství a o svatodušní kapitule

Všichni bratři ať jsou zavázáni mít vždy jednoho z bratří tohoto Řádu za generálního ministra a služebníka celého bratrstva, kterého ať jsou pevně zavázáni poslouchat. Když zemře, ať provinční ministři a kustodi zvolí nástupce na svatodušní kapitule, na kterou jsou provinční ministři povinni se sejít vždy, kamkoliv to generální ministr určí; a to jednou za tři roky nebo v jiném termínu, delším či kratším, jak to výše uvedený ministr určí. Kdyby pak někdy všem provinčním ministrům a kustodům bylo zřejmé, že výše uvedený ministr nevyhovuje ke službě a k společnému užítku bratří, musejí výše uvedení bratři, kterým byla svěřena volba, zvolit si ve jménu Páně jiného za kustoda. Po svatodušní kapitule pak jednotliví ministři a kustodi, budou-li chtít a shledají-li to jako prospěšné, mohou [ještě] téhož roku jednou svolat ve svých kustodiích své bratry na kapitulu.

[Kapitola 9] O kazatelích

Ať bratři nekážou v diecézi biskupa, který by jim to zakázal. A nikdo z bratří ať se vůbec neodvažuje kázat lidem, aniž by byl [napřed] vyzkoušen a schválen generálním ministrem tohoto bratrského společenství a ten ho nepověřil kazatelskou službou. Napomínám a také vyzývám tyto bratry, aby v kázání, které konají, byly jejich výroky vytříbené a čisté, k prospěchu a vzdělání lidu, aby jim hlásali, [co jsou] neřesti a ctnosti, trest a sláva, a to stručnou řečí; neboť Pán na zemi hovořil jen krátce.

[Kapitola 10] O napomínání a napravování bratří

Bratři, kteří jsou ministry a služebníky ostatních bratří, ať navštěvují své bratry a napomínají je a s láskou ať je napravují. Ať jim nepřikazují nic, co je proti jejich svědomí a naší řeholi. Bratři pak, kteří jsou podřízení, ať pamatují [na to], že se kvůli Bohu vzdali vlastní vůle. Proto jim přísně přikazují, aby poslouchali své ministry ve všem, co slíbili Pánu zachovávat a co není v rozporu se svědomím a naší řeholí. A kdekoliv jsou bratři, kteří by poznali a zjistili, že nemohou duchovně zachovávat Řeholi, mají a mohou se obrátit na své ministry. Ministři pak ať je přijmou s láskou a vlídně a chovají se k nim tak přívětivě, aby oni s nimi mohli mluvit a jednat jako páni se svými služebníky; vždyť tak to má být, protože ministři jsou služebníky všech bratří. Napomínám pak a vybízím v Pánu Ježíši Kristu, aby se bratři měli na pozoru před každou pýchou, marnou slávou, závistí, lakomstvím, péčí a starostlivostí o tento svět, před pomlouváním a reptáním. A ti, kdo neumějí číst, ať se to nesnaží naučit. Ať však usilují o to, po čem mají nade všechno toužit, aby [totiž] měli Ducha Páně a jeho svaté jednání, aby se vždy k němu modlili s čistým srdcem a měli pokoru, trpělivost v pronásledování i v nemoci a milovali ty, kteří nás pronásledují, kárají a obviňují, protože Pán praví: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kteří vás pronásledují a pomlouvají. Blahoslavení, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je nebeské království. Kdo však vytrvá až do konce, bude spasen.

[Kapitola 11] Že bratři nemají vstupovat do klášterů mnišek

Přísně přikazují všem bratřím, aby neměli podezřelé vztahy nebo schůzky se ženami a aby nevstupovali do klášterů mnišek, kromě těch, kterým k tomu apoštolský stolec vydal zvláštní povolení. Ať se nestávají kmotry mužům ani ženám, aby při takové příležitosti nevzniklo mezi bratry či o bratrech pohoršení.

[Kapitola 12] O těch, kteří jdou mezi Saracény a jiné nevěřící

Ti z bratří, kteří z Božího vnuknutí by chtěli jít mezi Saracény a jiné nevěřící, ať si k tomu vyžádají dovolu od svých provinčních ministrů. Ministři pak ať nedávají dovolu nikomu [jinému] než těm, kteří se jeví jako vhodní k tomu, aby byli vysláni.

Dále pod poslušností zavazují ministry, aby si vyžádali od pana papeže jednoho z kardinálů svaté římské církve, který by byl správcem, ochráncem a napravovatelem tohoto bratrského společenství, abychom vždy podřízení a pod nohama této svaté církve, stáli v katolické víře, zachovávali chudobu, pokoru a svaté evangelium našeho Pána Ježíše Krista, což jsme pevně slíbili.

Potvrzení řehole Nikomu z lidí není dovoleno tento stvrzující dekret zrušit nebo se mu nepředložené protivit. Pokud by se však někdo o to pokusil, ať pozná, že bude stižen hněvem všemohoucího Boha i blažených Petra a Pavla, jeho apoštolů. Dáno v Lateránu 29. listopadu, v osmém roce našeho pontifikátu (1223).

Augustin von Alvelde, Regula Sanctae Clarae, Egra, NK Praha, sign. Cod. XVI E 20 – uzpůsobeno pro jeptišky

III. DUCHOVNÍ VEDENÍ

List Dětřicha zbraslavského k cisterciákům na Starém Brně¹²

¹² Augustin NEUMANN, *List Dětřicha zbraslavského k cisterciákům starobrněnským*, Hlídka 40, 1923, s. 10–13.

fol. 59 a Incipit epistola prioris fr. domus Aule Regie. Dilectissimis in cristo virginibus sacris in aula beate marie virginis Cysterciensis ordinis in antiqua Bruna necnon omnibus utriusque sexus personis inibi servantibus, qualiscunque sanctitatis vestre servus et capellanus humilis acque devotus frater Theodoricus, secundus prior Aule Regie in una fide, spe et karitate ambulare et post huius misere vite decessum ad requiem opulentam conscendere et ad pacem que exsuperat omnem sensum sublimiter pervolare.

Začíná list převora domu zbraslavského. Určeno milovaným v Kristu svatým Pannám kláštera Aula Panny Marie cisterciáckého řádu na Starém Brně a také všem osobám obojího pohlaví, které tu slouží, [...] kaplan a zbožný bratr Dětrich, druhý převor Zbraslavský, v jedné víře, naději a lásce, to, co má směřovat k míru, který překračuje všechny smysly.

Sacro eloquio testante cognovimus et experientia didicimus, cunctorum quidem Christianorum, maxime tamen religiosorum, vitam, miliciam et temptationem continuam existere super terram. Contra quos caro, mundus et dyabolus dimicant. Caro blanditur, ut decipiat, mundus minatur, ut frangat, dyabolus insidiatur, ut perimat. Porro Christus et ipsius mysticum corpus necnon deiformis spiritus, ex adverso acies suas dirigunt spiritus circa carnem, carnis illecebras et concupiscencias refrenando. Corpus mysticum circa mundum suis sacris et continuis patrociniis deum patrem pro nobis interpellando. Christus circa dyabolum ipsum cum omnibus satellitibus, viribus et pompis suis potenter exterminando. Igitur dilectissime et benignissime filie, si spiritu vivimus, spiritu et ambulamus et non simus concupiscentes malorum nec efficiamur inanis glorie cupidi, omnem sollicitudinem nostram proiicientes in Christum et ipsius corpus mysticum, perficientes sanctificationem nostram in timore et amore Christi.

Z Písma svatého je zřejmé, že život všech křesťanů, především řeholníků, je neustálý boj a trvalé pokušení na zemi. Bojuje proti nim tělo, svět a ďábel. Tělo svádí, aby ošálilo, svět brozí, aby zlomil, ďábel klade ústrahy, aby zničil. Dále Kristus a jeho mystické tělo a duch v podobě boha, naopak své síky ducha míří proti tělu, lákadlům těla a ke omezení tužeb. [...] Proto, milované a nejlaskavější dcery, jestliže žijeme v duchu a chodíme v něm a netoužíme po zlyých věcech, nebudeme toužit po marné slávě. Všechno své snažení upřeme ke Kristu a jeho mystickému tělu a dovršíme své posvěcení v bázi a lásce ke Kristovi.

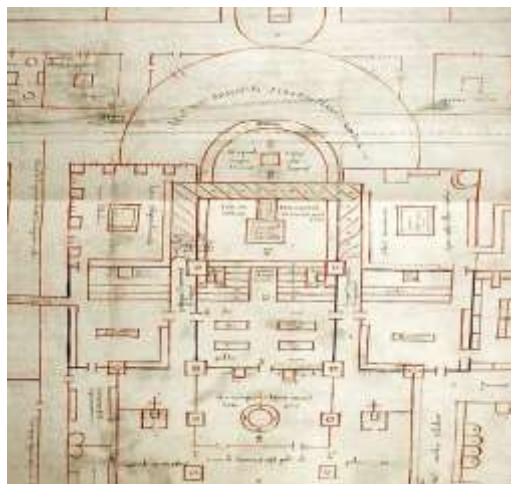
R. GAULTIER, *La vie de la mère Anne de Saint-Barthélemy*, Bruxelles, 1708, p. 164 (karmelitky) « Une chose vous est propre, chères Filles, et vous donne une grâce toute singulière, c'est la règle: elle est le modèle de la perfection évangélique. Vous devez y conformer les mœurs et les actions de votre vie, pour que votre Epoux céleste les agrée. Si vous l'observez inviolablement vous serez chaste de cœur, et on ne verra dans votre extérieur qu'une pureté angélique ; vous marcherez d'un pas grave et modeste, votre langue ne s'échappera pas dans des paroles indiscrettes, vos yeux seront toujours baissés, vous boucherez les oreilles aux vanités du monde, et vous ne les ouvrirez qu'aux entretiens dévots, et conformes au principe et à la fin du pur amour. »

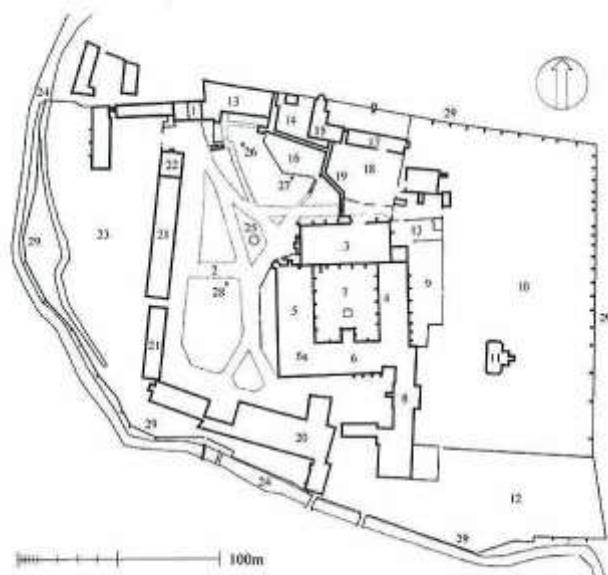
Jedna věc vám je vlastní, drahé dcery, a poskytuje vám výjimečnou milost; a to řehole: ta je vzorem evangelické dokonalosti. Musíte jí přizpůsobit mravy a skutky svého života, aby je přijal váš nebeský ženich. Pokud ji budete zachovávat neporušeně, budete mít čisté srdce a zvnějšíku na vás nebude patrné nic jiného než andělská čistota. Budete kráčet krokem vážným a skromným, vašemu jazyku neuniknou nevhodná slova, vaše oči budou stále sklopeny, zavřete uši marnostem tohoto světa a neotevřete je ničemu jinému než zbožným rozhovorům, odpovídajícím principu čisté lásky.

Plán ze Sankt Gallen a ideální rekonstrukce benediktinského kláštera

Fürstabtei St. Gallen dnes

Kloster St. Marienstern, Lageplan der Gesamtanlage (Plan: Landesamt für Denkmalpflege Sachsen)

1 Torhaus	8 Neuer Konvent	16 Propsteigarten	22 Beamtenhaus
2 Klosterhof	9 Konventfriedhof	17 Kaplanei	23 Wirtschaftshof und Parkplatz
3 Kirche	10 Konventgarten	18 Kaplancigarten	24 Klosterwasser
4 Ostflügel der Klausur	11 Gartenhaus	19 Überweg vom Gästehaus zur Kirche	25 Löwenbrunnen
5 Abtei	12 Umwelt- und Lehrgarten (ehem. Gärtnerei)	20 Anna-Haus (ehem. Brauerei)	26 Dreifaltigkeitssäule
6 Südflügel der Klausur	13 Gästehaus	21 Josephs- und Terese-Haus (ehem. Scheunen)	27 Nepomuksäule
6a Maria-Martha-Heim	14 Kanzleigarten		28 Mariensäule
7 Kreuzgarten mit Brunnen	15 Propstei		29 Klostermauer

IV. Pozdněstředověká krize klášterů, protestantská kritika

COLLECTIO DE SCANDALIS ECCLESIAE [překlad z latiny] Stav jeptišek je ovšem v mnoha ohledech zkažený. Podržují si totiž majetek a porušují slib, protože totiž ani abatyše, ani žádný z prelátů nesmí dispensovat od slibu zřeknutí se majetku. Proto nesmí podržet nic z toho, co dostaly od rodičů, nebo co získaly prací rukou. Vše mají odevzdat do rukou abatyše a mají žít pospolitě, pokud chtějí dojít spásy. – Jeptišky těkavé, nestálé, zvědavé, jeptišky, které si vlastní tváře zdobí cizoložnými barvami, které se za žádnou hrubost nekají v srdci [...] které vábí neopatrně smíchem, rozpustilostí, očima, nemravnými gesty. Ukazují tak navenek mdlost, která se skrývá uvnitř, a ukazují při jakékoli příležitosti svět, který skrývají pod černými oděvy.

Cisterciácké jeptišky potřebují reformaci, protože při vstupu mnohých dochází ke kupčení. Neboť odvolává se na peníze či urozenost přijímají za sestry takové, které jsou především velmi bohaté. A dávají do klášterů urozené dcery postižené na těle nebo takové, které se ve světě nemohou provdat, to proto, aby tam bylo živeno jejich tělo [...] někdy je přijímají i pod pohrůžkami a násilnými prosbami.

19. *De Cisterciensibus monialibus* Cistercienses vero moniales appetunt reformationem, quoniam peccat ingressus plurium per simoniacam pravitatem. Nam obtentu pecuniae vel generis recipiunt in sorores, quas movent principaliter divitiae temporales. Et nobiles filias occasionatas in corpore vel quas in saeculo maritare non possunt, propter sustentationem corporis vel exemptionem sollicitudinis in monasteriis ponunt, et quandoque comminationibus et precibus violentis introducunt.

Proto je třeba proti tomu zakročit nebo změnit místo <jejich působení>, poněvadž mnohé bílé i černé jeptišky podléhají tomuto hříchu. Mimoto některé z těch bílých touží po zpovědi a nemohou obdržet povolení, protože je zakázáno, aby se zpovídaly někomu kromě svůj řád. Mají docházet pouze za sobě stanoveným zpovědníkem. Přitom z různých příčin za ním chodit buď nemohou, nebo nesmějí, a proto nemají chradnoucí jeptišky žádnou útěchu ve zpovědi. A u nás jsou i jiné ženy, o nichž nevíme, zda je máme označovat jako světské ženy, či jako jeptišky. Zčásti totiž užívají světského, zčásti řeholního ritu.

Konventstagebuch brunšvického kláštera sv. Kříže¹³ / deník jeptišky

A) přijetí dvou dívek a nezdařená slavnost

Eodem anno sequenti die Viti (16. června 1499) habuimus oblacionem puellarum II, scilicet Elisabeth et Fye de Weverling. Mater earum fecit rogare ad hanc diem amicos et notos, sed singuli petebant se habere excusatos, sicque lectisternia et cetera preparamenta, que propter curiales venturos exquisita erant, incassum extenta videbantur, quia perpauca erant, qui aderant. Fecerat enim preparari diversa et multiplicia fercula, quod persone nostre congregacionis, prout tunc mihi videbatur, gratissime accipiebant, sed ut postea multociens ab aliquibus audivi et intellexi, omnibus ferme displicuerat, et graciosius accepissent III^{or} fercula carnum, scilicet bovinarum, ovinarum, pullorum et ferarum, ut sic possent implere ventrem, quod videbatur sibi illo die non potuisse. Hoc ideo exaravi, ut si in futuro simile mihi aliquid procurare convivium vel prandium occurrerit, caucius mihi habere valeam. Cetera in ipsa oblacione servata sunt, ut est moris in oblacionibus curialium.

¹³ Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, Cod. 1159, Novi.

Téhož dne proběhla obláčka dvou dívek [...] Jejich matka pozvala na ten den přátele a známé, ale mnozí prosili o omluvu, takže křesla a další zařízení, které bylo připraveno pro příchozí, bylo připraveno nadarmo: přišlo jen málo lidí [...] Jejich matka nechala připravit různé a četné chody, což osoby našeho kláštera, jak se mi tehdy zdálo, přijely velmi vděčně, ale jak jsem mnohokrát později od mnohých slyšela a pochopila, skoro všem se to nelíbilo [...]

B) [... *zemřela sestra řeholnice*], et hec videlicet Helena erat callido ingenio, potens in sermone, aliquantulum in opere et in pluribus erat bene fortunata. Ex quo accidit, ut ipsa post mortem sororis sue proposuit in animo, quod hereditatem cum fratribus dividere vellet ... Unde statim post mortem nuncium die IIII. vel V. cepit pulsare dominam nostram precibus et micioribus verbis, ut rogaret prepositum pro curru et ut simul pergerent cum ea ad villam vel ad curiam Uthze, ubi soror ipsius habitaverat, ut posset cum fratribus pro dividenda hereditate loqui. ... Unde etiam gloriebatur multum erga dominam et prepositum, quomodo ad utilitatem monasterii hec facere cogitasset, et quot pecora ibi soror ipsius habuisset, et quantam porcio ex singulis pecuriibus eam contingeret, insuper omnia clenodia et utensilia muliebria, hec sibi ex iure debere.

Tato Helena byla pronikavé myslí, mocná v řeči a ve skutcích byla dobře vybavena. A sestra řeholnice chce získat pro sebe dědictví po zemřelé sestře.

Napětí v klášteře

Et que persona dicebat, hec confessor noster Olicus Pawes se ita habere scriptis attestare volebat et verbum fecit pro ea ad prepositum. Et quia hec persona favore utriusque, videlicet prepositi et confessoris, habuit, facillime quod volebat optinuit. Sicque accidit, ut die sequenti post Circumcisionem Domini dominus prepositus Georgius noster et domina nostra pergerent cum ea ad villam ... Uthze ... et habebant secum Margaretam de Goddenstydde, que erat consobrina ipsius Helen, et unam conversam ...

Počásí, pozvání od příbuzných, co přinesli do kláštera, nikdo je nepodporoval

C) *sociální vazby – spory s Olicem de Weverling – posílá almužny kláštera – napravení vzťahů s ním (dříve zakazoval návštěvy v klášteře své ženě)* - Sed postquam uxorem ipsius sic familiariter tractavimus, frequencius permisit congregacioni pro modo suo benefacere. Poté, co jsme tak štědrě jednali s jeho ženou, častěji povolil naší kongregaci těžít z toho svým způsobem.

D) *popis volby abatýše, absoluce abatýše zesnulé, zmiňuje se bývalý mnich z Ridageshusenu, intimus amicus noster*

Item feria sexta predicabat nobis in capitolio antiquus monachus de Ridageshusen, intimus amicus noster et dixit in inicio sue predicacionis „Mortua est Debbora nutrix Rebecce“ et dulciter est nos consolatus. In sabbato ad primam erat capitulum, post primam tertiam et sextam, deinde priorem missam de sancto Dionisio; interea ivit conventus ad capitulum super viam, post capitulum legebat conventus psalterium de sancto Mathia, deinde nonam; post nonam ivit conventus in capitolium. Abbas dixit „Benedicite“, prepositus, „Absolvite dominam nostram defunctam“, abbas absolvit eam. Deinde abbas incipiebat psalmum „Miserere mei, deus“; conventus legebat cum eis ad finem stando „Kyrieleison“, „Pater noster“, abbas collectam „Quesumus, [domine, anima] famule tue“. Deinde unus monachus fecit nobis sermonem de electione, etiam abbas dixit, quomodo debebamus tenere in electione, et unus monachus legebat in regula lectionem de electione abbatis deinde missam de spiritu sancto dominicaliter. Post missam sacerdotes cantabant „Veni sancte“, interea legebat conventus „Veni creator“ cum brevi oracione et collecta de spiritu sancto. Statim abbas cum preposito et monachis in chorum, et elegimus secundum nostram consuetudinem. Post electionem abbas nominavit eam in choro, et conventus oportebat bis vel ter consentire propter discordiam electionis. Deinde incipiebat cantrix „Te deum“, conventus „Te dominum confitemur“, deinde abbas collectam „Acciones“, deinde „Te decet laus.“ Postea ivimus ad capitolium et fecimus obedienciam secundum nostrum modum, et ipsa suscepit nos per osculum; postea abbas ivit cum abbatissa et senioribus in abbacia, et recesserunt ad refectionem, et etiam conventus ivit ad mensam. Ipsa commedit in abbacia et cum ea antiqua Else Brosem, priorissa Remborg Kalm. In ipsa septimana posuit sibi capellanas ...

Tři ovce od abatýše z Winhusenu, zlaté od šlechtice Jana z Bertensleve „za spásu jeho duše“

V. REFORMY

113. 20. dubna 1474, Augsburg. K. Friedrich's IV. Auftrag (an den Abbt von Heilbronn) in Betreff der Reform des Frauenklosters Zimmern. Bessere Zucht herzustellen, 334-335¹⁴

Důraz na boboslužbu, zbožnost, pověření opat heilbronnský, ovšem panovnickou mocí

(Wir Friderich etc.) Ersamer lieber andechtiger. Uns ist angelangt wie dir durch den ersamen unsern lieben andechtigen Hymbrechten abbt von Cistercien beuolhen sei, das frawencloster zu Zymerern, **so bisher in unordentlichem wesen gestanden ist, zu reformiren und in ordenlich wesen zu bringen**, inhalt der comission von demselben von Cistercien an dich ausgegangen, und nachdem wir nu des und annderer gotzhewser oberster vogt und schirmer sein, geburet uns solich reformation zu furdern und die frawen des gemelten closters in ein ordenlich leben, dardurch Got der allmechtig gelobt und der gotzdinst mit gebürlicher andacht volbracht werde, zu setzen. Und begeren darauf an dich mit ernst beuellhende, daz du dich unverzogenlich nach uberantwortung diss unsers keyserlichen briefs in das gotzhaus Zymern fugest und den abbt von Furstenfeld zu dir nimest, daselbs so'lich reformation und was dir in crafft der ebestimbtan comission gebüret furnemest und hanndlest und darinn keinerlei ausszug noch verlenngung suchest, als du dem allmechtigen Got, deinem obersten und dir des zu tunde pflichtig // 335 bist, und damit auch nicht not werde, ferrer dahin zu hanndlen. Daran tust du unser ernstlich meynung und sunder geuallen, zusambt der billikeit, mit gnaden gegen dir und deinem gotzhaus zuerkennen.

¹⁴ podle: Josef Chmel, Aktenstücke ... Maximilian I.

Geben zu Augspurg an Mittichen nach dem Suntag Quasimodogeniti 1474. R. 34, K. 23, Hung. 16. An den abbt von Heilssprunne. Concept papier. Geh. Haus- und Staatsarchiv.

král Ferdinand I. se zabývá neposlušností a reformou mnichů v Dobrilugku

Dobrilugk, 28. 10. 1536, Graz

König Ferdinand teilt dem böhmischen Landhofmeister mit, daß in dem closter Dobrlugkh in unserm marggraffthumb Niderlausitz ditzmals unordenlich wesen gehalten und seit zeit der vorgehenden abt, die sich von dannen haimlich gemacht, kain regiment noch gehorsam alda befunden, derhalben ainer reformirung von noten etc., daß er deshalb bereits 1532 dem Abt von Altzelle aufgetragen, eine Reform der Klöster Dobrilugk und Neuzelle vorzunehmen, jetzt aber dem Landvogt der Niederlausitz geboten habe, diese dem Abt zu untersagen, da er solches so lang ansteen hat lassen und erst jetzt reformirung furnemben wollen, und das sich herzog Gorg von Sachsen ainer potmesigkait, der wir als marggraf des lands mit nichte gestendig, daran angemast, dem abt zur Alten Zcel derhalben bevelch gethan, welches aber unser landvoit in Niderlausitz nit bewilligen wollen und uns dise tag solches angezaigt.

Je nutná reformace, v komunitě nevládne poslušnost, do reformy zasahoval i saský vévoda Jiří, jemuž to ovšem nepřísluší.

č. 559, 8. 9. 1523, Wittenberg¹⁵ Benedictus Pauli,¹⁶ vyzývá op. z D. – uprchlý mnich aby byl zajištěn při svých studiích dem aus dem Kl. entlassenen und später entflohenen ehemaligen Mönch Valten Hitzka, dessen er sich angenommen und bey dem noch zcur zceit kein streflicher wandel, sonder ein styl und sidtsam leben mit lust zu rechter lehre und underweysung ist, so vill im zu seiner selen seligkait von noethen, die 40 Gulden, einen Kelch und einen Becher, so ym von seiner lieben muhme zcum teyl erblich anerstorben, nicht länger vorzuenthalten und ihn nicht länger daran zu hindern, das ubrig, so vill im bey den von Cammitz noch ausßen stedhet, einzufordern, damit er es zu seinem studium verwenden könne.

VI. MONASTICISMUS VERSUS REFORMACE

Jan Hus, Sermones de sanctis

Custodienda est ergo (sc. po biblických svědectvích) virginitas, quia est thesaurus, qui amissus non redditur; quia flos, qui decidens non florescit; stella, que occidens ad ortum non revertitur; donum, quod amissum minime compensatur. – Virgini martiri duplex aureola ... virginitas custodienda

Ambrosius – Quid valet corporis integritas, si mens est corrupta? – mente corrupta non est virgo

decem virginibus, per quas signatur status contemplativorum: nam virginitas, que continet supremum statum continencie, signat vitam contemplativam.

virginitatem exornat humilitas: Humilitas ornat virginitatem, ne sit superba; virginitas decorat humilitatem, ne sit despecta

chvála panenství a pokory dle sv. Ambrože, je to biblický poklad

In die Assumptionis B. Virginis

Celá služba, jíž bojující církev slouží svému snoubenci, se dělí na tři části: první a nejnižší je služba, jíž pracující lid věrně slouží svému Bohu; druhá, jíž svěští vládci, žijící aktivně, věrně slouží ve tom úradě svému Bohu. Ale třetí <část>, jíž rozjímající, mezi něž mají patřit klerici, kteří, oddělení od zmatků světa mají v klidu bezpečněji sloužit svému Bohu. Proto ty dvě ženy, Marie a Marta, značí tyto dva způsoby života, totiž aktivní a kontemplativní. A tak, jak v tom druhém životě, to jest kontemplativním, kontemplativci nemají vládnout v kléru, jak učí Petr ve svém prvním listě, ale sloužit, jako druhové a služebníci (jako se praví v Lukášovi, 22), jistě zůstává tento život, pokud je veden řádně, dokonalejší ... První úděl je dobrý, druhý lepší, ale ten třetí nejlepší. A podle pravdy si onen úděl vybrala Marie Magdalská, ale lépe si vybrala Marie, matka Boží. A to, že je nejlepší, vyplývá z Kristova výroku, jemuž je nutno věřit, totiž že „tento úděl jí nebude odebrán“. Je totiž třeba vymanit se z celého aktivního života před posledním soudem; ale život rozjímavý, jako i láska, zůstanou ve vlasti. ... Marta uskutečnila sedm skutků milosrdenství, jimiž se ulehčuje člověku v těle; její skutky se ukazují v tomto verši:

Staročeské satiry Hradeckého rukopisu a Smilovy školy

Sedmé Sedmé jest kázanie božie: / Nekradťte cuzého sbožie.

Trój lid toto přěstupuje, / jímž sobě peklo kupuje. / Prvý, jenž cuzé otjímá, / toho črt u peklo pojímá.

Ten sě zlý lid velmi rozmohl, / bezmála vše dobré přěmohl:

Zlá kniežata i zlé hrabie, / vévody i zlé lankrabie, / vládyky, kupci i chlapstvo, / biskupi, mniši žakovstvo,

zlé jěptišky, křižovníci, / a k tomu zlí kanovníci, /panošiče i vladafi, / vyvržení z pekla ohaři, / všichni cuzé otjímají / a proto těžký hřiech jmají. [...] / Takež králi a šlechtici / vždy činie svéj chudinici: / najprve úrok vezmúce / a potom berni zživúce, / ... k tomu soci i kuchaři, / lovci, pekaři, běhaři, / derú jě ot vrchu do pat, / a tež činí svým zlý opat. / Kniežata i zákonnici, / jěptišky i kanovníci, / i vy, páni, znamenajte / a své chudiny nechajte!

De votis monasticis Martini Lutheri iudicium, 1521¹⁷

Janu Lutherovi, svému otci, Martin Luther v Kristu pozdravení [...] Chci, abys věděl, že Tvůj syn dospěl <k poznání>, že není nic světějšího, nic přednějšího, nic zbožnějšího, co je třeba zachovávat, než Boží příkázání ... Běží už takřka šestnáctý rok mého života v řádu, který jsem podstoupil proti Tvé vůli a bez Tvého vědomí.

¹⁵ Lehmann, Urkundenbuch Dobrilugk, pokračování

¹⁶ recht licentiat, purkm. wittenberský, jeden z vizitátorů míš. kraje, 1522 advocatus pauperum am Hofgericht zu Leipzig

¹⁷ D. Martin Luthers Werke, kritische Gesamtausgabe, 8. B, Weimar, H. Böhlau, 1889.

Příliš dobře si totiž pamatuji – když už se mnou mluvíš smířen – [...] že jsem se nestal mnichem se zalíbením a z touhy, a ještě méně kvůli svému břichu, nýbrž ze strachu, v zápasu s nečekanou smrtí: tak jsem složil z donucení nutný slib. A ty bys na to řekl: zdaž to nebyla šalba a kejklířství ...

Ovšem můj slib nestal ani za tohle chmýří [...] můj slib, jímž jsem se vymanil z otcovské autority a z vůle od Boha přikázané. Ba byl ten slib bezbožný; a skutečnost, že nevychází z Boha, dokazovalo nejen to, že zhřešil proti tvé autoritě, ale také to, že nebyl spontánní a dobrovolný. Neboť byl složen na učení lidí a pověry pokrytců, jež Bůh nepřikazuje.

A nyní vidím na základě vlastní a jisté zkušenosti, že moudrosti z akademií a svatost klášterů jsou poznamenány mnoha hříchy a bezbožnostmi. <Připomínám to> proto, aby bezbožní lidé nemohli později tvrdit, že jsem zatracoval věci, které jsem neznal. A tak jsem žil jako mnich, sice ne bez hříchu, leč bez zločinu. Neboť bezbožnost a svatokrádež jsou v Říši papežově pokládány za největší zbožnost, a ani nejsou pokládány za zločiny.

[...] O dignos et vere papisticos doctorculos et magistros! Virginitas et castitas laudandae sunt, sed sic, ut magnitudine earum magis absterreantur, quam alliciantur homines, sicut Christus, cum discipuli continentiam laudarent dicentes: „Non expedit nubere, si sic homini cum uxore est, Matth. 19,10

Vy důstojní a vpravdě papeženští doktůrci a učitelci! Panenství a čistota si jistě zaslouží chvály, ale tak, aby jejich velikostí byli lidé spíše odstrašováni než lákáni, jako praví Kristus, když učedníci chválili zdrženlivost, řkouce: „Jestliže je to s mužem a ženou takové, pak je lépe se neženit.“ On jim odpověděl: „Ne všichni pochopí to slovo; jen ti, kterým je to dáno. Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí, jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé; a někteří nežijí v manželství, protože se ho zřekli pro království nebeské. Kdo to může pochopit, pochop.“

[...] Itaque iam sum monachus et non monachus, nova creatura, non Papae, sed Christi. ...

A tak jsem mnich a nejsem mnich, nové stvoření, <jez nenáleží> papeži, ale Kristovi. Neboť i papež vytváří loutky a papežence, to jest, masky a modly. Jedním z nich jsem byl kdysi i já, když jsem byl sveden rozmanitými slovními zvyky, jimiž byl i moudrý člověk pokoušen až do smrti a osvobozen Boží přízní.

[...] Non dispvtari, sitne prestandvm votvm, sed quae vota vere vota sint. [...] quae sint pia, bona et placita deo, quae et sola sunt censenda vota in scripturis nominari et exigí. [...] impia, mala et displicentia deo, quam si pietatem dixeris occidisse proximum aut adulteratum fuisse

Nechci debatovat o tom, zda je třeba skládat slib, ale o tom, jaké sliby jsou opravdové sliby. [...] jaké sliby jsou zbožné, dobré a líbí se Bohu. To jsou také jediné, jež je třeba pokládat za sliby, jediné, jež jsou jmenovány a vyžadovány v Písmu. ... a jaké sliby jsou bezbožné, špatné a Bohu se nelíbí, jako kdybys říkal, že je zbožné zabít bližního nebo zcizoložit.

Svatý Antonín, sám nejvlastnější otec mnichů a zakladatel mnišského života velmi moudře a křesťansky soudil a učil, že se nesmí pokoušet nic, co by nemělo oporu v Písmu. A neznal vůbec tento zasvěcený a obřadnický druh mnichů, nýbrž svobodně obýval poušť a svobodně žil v celibátu, po způsobu Evangelia. Až pozdější učinili slib, učinili nutnost a otroctví z jeho učení, ovšem jen zdání, a to klamně.

Život křesťanský dělí na stav dokonalosti a nedokonalosti. Lidu dávají <stav> nedokonalosti, sobě potom stav dokonalosti ... podle nádhery a zdání vnějších skutků a svých slibů, v nichž není nic ani z ducha, ani z víry, ani z lásky, neboť naopak ničí ducha víry a lásky.

... Stav dokonalosti znamená díky horoucí víře pohnat smrtí, životem, slávou a celým světem, z vroucí lásky sloužit všem. Ale sotva bys našel někoho, kdo více touží po životě a po slávě, někoho, jehož víra je prázdnější, někoho, kdo se více bojí smrti, než ti, kteří jsou „nejmnišší.“

[...] status monasticus refertus est impietate, erroribus, ignorantia, ut, ubicunque eam spectes, ignorantiam, impietatem et errorem videas, quid dubitas eam displicere deo, et vota in illam facta esse irrita et solvenda penitus. ... Mnišský stav je naplněn bezbožností, omyly, nevědomostí; a ať se na něj podíváš odkudkoli, uvidíš nevědomost, bezbožnost, omyl. Co pochybuješ o tom, že se to nelíbí Bohu, a sliby, které <v tom stavu> byly složeny, jsou neplatné a je třeba je úplně zrušit.

Jaký totiž byl Bernard, tak musí být všichni řeholníci svatí a zbožní ... A bezbožníci vytvářejí skutky, jimiž otcové opovrhli ... a pod záminkou příkladu svatých učí upouštění od víry a proti příkladu otců svým lhaním matou celý svět. ...

A pokud chtějí pokládat monastický stav za prokázaný u Boha, protože svatí <muži> v něm dobře žili, proč neschvaluje Bůh a nepřikazuje, aby se slibovaly ohně, meče, mráz, šelmy, kříže, smrt? Cožpak nežili dobře <za těchto okolností> svatí mučedníci? Svatá Anežka zůstala v nevěstinci pannou. A jakým lidem Bůh povolí se zřítit do hříchu, aby se naučili pokoře a sebe poznali? ... Kdo ze svatých nežil dobře ve světě, mezi démony? Je tedy třeba slibovat smilstvo, život ve světě, pokušení ďábla?

Ovšem tito bezbožníci nechtějí, aby se monastický život zdál takový, v čem se žije, ale čím se žije. A svádějí srdce prost'áčků ... Neboť nikdo ze svatých nebyl díky <monastickému životu> učiněn svatým, a nemohou pro to ukázat žádný příklad.

A hle, Bože, slibuji Ti, že už nechci být více křesťanem, odvolávám slib, učiněný ve křtu, v Kristu už nebudu dále usilovat a žít. Všechny tyhle věci jsou totiž marné a už zastaralé. Slibuji ti ale ještě za Krista a mimo Krista nový a mnohem lepší slib, totiž žít ve vlastních skutcích čistoty, poslušnosti a chudoby a celé této řehole. Neboť těmito skutky budu i spravedlivý i spasený a spolu se sebou také jiným lidem prospěju ke spravedlnosti a spáse.

Indicium Martini Lutheri de votis. Ihesvs. Episcopis et Diaconis Ecclesiae Vuittembergensis de Voto religionum disputantibus Martinus Lutherus servus haec mittit.

1. Omne quod non est ex fide, peccatum est. 2. Hoc verbvm de fide illa unica iustificante dicitur.

De qua nihil in scripturis, nec nos nunc eius meminisse volumus.

Quae nullis prorsus operibus, sed sola miserentis dei gratia paratur. - Fides nunquam est praeteritarum rerum, sed semper futurarum.

Opus bonum fit aliquando opinione iustitiae et salutis querendae per ipsum.

Quo non deo vivo et vero, sed idolo et mendacio cordis, id est, daemonibus servitur.

... Votum religionum aut quodcunque omnino quaedam lex est conscientiam natura captivans.

Et vita religiosa aut devotaria non nisi opera legis natura sunt.

Est itaque vovere virginitatem, coelibatum, religionem et quodlibet sine fide. - Tale votum sacrilegum, impium, idolatricum demonibus vovetur.

Vox ita voventium est haec: „Voveo tibi, deus, totius vitae sacrilegam impietatem“

Tales religiosi sunt similes vel peiores gallis et vestalibus gentium. ... Quia vota sua opinione iustitiae et salutis vovent per ipsa parandae.

Quam opinionem soli miserenti deo debent et dant eam operibus suis.

Sic per vota sua opus manuum suarum adorant et colunt pro deo.

... Quorum vox id confitetur dicens: „Quid alioqui facerem in Monasterio?“

Et ea Monasteria, ceu Satanae et lustra et prostibula, solo aequanda.

... Nec voluntarium illud prodest, quod e natura et libero arbitrio fingunt.

... Hic nihil morari debet Papisticam auctoritatem aut vulgi opprobrium,

... Aut, si volet et potest, votum et religionem teneat, impietatem ponat.

... Horum igitur culpa est perditio tot adulescentulorum et adulescentularum voventium.

Quo fit, ut maiorem tales habeant et necessitatem et ius vota sua rumpendi.

... Multo maxime ii etiam extrudendi sunt, qui ventris aut gloriae affectu voverunt.

Deus opera sui praecepti damnat et omitti mandat, si sine fide fiant. ... Non per haec omnium religiosorum vota aut vitam damnassem volumus, Sed sicut Paulus legis usum legitimum, ita nos votorum docemus. (1. Tim. 1,8)

Novum enim testamentum regnum est libertatis et fidei.

... Talis fuit Bernhardi religio et omnium, qui foeliciter religiosi fuerunt. - Non enim ut iusti et salvi per hoc vitae genus fierent, vovebant, sed ut iam fide iusti et salvi, libere in istis votis degerent: ... Et non per eam vitam iustus, sanctus et salvus fieri confidit,

... Sacrilegium itaque est ordines religiosorum „sanctos appellare.“ ... Una religio sancta et sanctificans est, Christianismus seu fides.

... Ferenda, imo utilia erant et hac ratione monasteria, si pedagogia essent, Ut pueri ad tempus erudirentur in eis ad Christum et fidei libertatem. Nunc vero et vivi vovent et in perpetuum vovent, ut pueri sint semper.

[...] Vitae tamen ipsum genus, sicut legis vita, pugnat Euangelio et Christianismo. ... Contrarium enim est, docere religiones esse vitam consiliorum ultra praecepta. Contrarium est docere Religiones esse status perfectionis.

Contrarium, imo horrendum est, docere Religiones esse supra communem vitam Christianorum.

... Nihil enim possumus adversus fidem, ita nec adversus charitatem.

Obstabit ergo votum, statutum, regula, ne proximo servire alicui possis.

... Eiusdem impietatis est, si parentes, domesticos, aut amicos reliqueris, Modo tua opera opus habeant, et tu illis prodesse possis. Impie praetextunt hic obedientiam, ob quam bonum opus intermittendum sit. - Non est haec obedientia nisi Satanae, quae obedientiam dei, id est, charitatem omittit.

... Hi sunt lupi intus rapaces sub vestimentis ovium indecentes Matth. 7, 15

An liceat perpetuum vovere votum. Euangelica libertas divini est et iuris et doni. - Ea est nulli operi, loco, rei, personae adherere necessario,

... Coniugium non necessarium, virginitas non necessaria, sed necessaria libertas.

... Ad haec in baptismo universi primario voto huic libertati nos astrinximus. - Quare non est, ut alio voto illud irritare ... possimus. ...

Pugnat ergo votum religionum ex diametro cum baptismo et Euangelio dei. - Sanctus Bernhardus et quicumque sancti religiosi vota sua libere servaverunt.

... Non enim votum quia votum, sed quia placitum sponte servaverunt.

Acti enim spiritu dei sub voto sine voto vivebant ... Sicut lex non est lex, autore Paulo, si libere eam serves

... Vt ergo miracula non sunt trahenda (ut dicunt) in consequentiam. ... Nec omnibus in ignem insilire licet, quod tres pueri servati sunt in fornace Babylonis, Dan. 3, 21 ff.

... Ut Monasteria aliud non sint, quam Christianae pueritiae formandae paedagogia,

... Si tenet igitur votum absente fide, iam (quod est impossibile) cogetur homo idololatrare.

... Sed conscientias liberat a vinculis spiritalibus opinionum impiarum.

... Quicquid enim scriptura dei nec praecipit nec consulit, prorsus fugiendum est.

Polemika: Ursula z Münsterberka, Paul Bachmann (altzellský opat)

Dopisy Caritas Pirckheimer – vzdělaná abatyše konventu klarisek, polemizovala s luteránskou radou města Norimberku

VII. SPRÁVA ŘEHOVNÍCH ŘÁDŮ V DOBĚ KATOLICKÉ REFORMY

GENERÁLNÍ STATUTA CISTERCIÁCKÉHO ŘÁDU¹⁸

1601, cap. XXX De monialibus

č. 2 Otec opat nebo jeho zástupce at' předá jeptiškám statuta přeložená ve všech bodech do národního jazyka a at' dbá na to, aby je dodržovaly. At' usiluje o to, aby obojí správa jejich kláštera, totiž duchovní i světská, byla dobře vedena. Má jim zajišťovat nezbytné věci a pečlivě usilovat o to, aby vykonával pečlivě a náležitě svůj úřad vůči nim.

č. 19 At' jeptišky poslouchají abatyši jako svou matku. Bez jejího vědomí at' ani nemluví s žádnou světskou osobou, at' ani nikomu nepišou dopisy, ani at' od nikoho nepřijímají dary, ani je nikomu nedávají. Ve všech věcech at' se zřeknou své vůle a podřídí se vůli její ... Aby se zamezilo marnosti, výlučnosti a přílišnému sebevědomí, ... zakazuje se jim, stejně jako bratřím, vlastnit soukromý majetek.

č. 21 Při bohoslužbě at' jsou zbožné a pilné. V kostele at' nevedou žádné plané řeči, ale at' zachovávají mlčení. ... Když probíhá kázání, at' vytrvají v pozornosti a naslouchají. At' žádná během kázání v kostele nechybí. At' se neodvážjí přehnaně mluvit ani u mříže ... ani na žádném jiném místě.

č. 32 *případy naléhavé nouze, kdy bylo jeptiškám povoleno odejít z kláštera*: „[...] quando aliquod periculum est evidens, ut incendii, inundationis aquae et infirmitatis periculosae, vel alia necessitate, quae vitari non possit aliter quam monasterium egrediendo, et tantum ad certum tempus a patre abbate vel eius vicario rescribendum, secundum Concilium tridentinum.“ ... když hrozí nějaké zřejmé nebezpečí, jako požár, potopa či nebezpečná nemoc, nebo nějaká jiná nouze, již není možno se vyhnout jinak než odchodem z kláštera. Odejít ale mohou jen na určitou dobu, která je povolena otcem opatem či jeho zástupcem, podle tridentského koncilu.

1605 At' mají černý závoj přes bílý, spuštěný až k očím. At' jim není dovoleno pod žádnou záminkou mít vlastní a zvláštní služby, nýbrž at' se spokojí obsluhou, jež náleží všem a kterou je povínována jim zajišťovat abatyše. At' také neživí ve zdech kláštera žádné psy.

Z CISTERCIÁCKÝCH RITUÁLNÍKŮ

C IV De Professione Monialium¹⁹

Když uběhne den probace a nastane den určený k profesi jeptišky [...], připraví se její oděv určený k vysvěcení, to jest bílá kapuce, škapulíř, cingulum a černý závoj. Tyto oděvy je třeba položit na stůl u mříže vedoucí k chóru; z vnější strany mříže se potom připraví svěcená voda s kropenkou. Na začátku mše novicka, vedená novicmistrovou, přistoupí k abatyši, poklekně a přijme od ní zapálenou svíci, kterou potom drží, klečíc před mříží, až do konce evangelia.

Po přečtení Evangelia opat s přísluhujícími poklekně před oltářem a přijde s berlou k mříži a sedí, dokud novicka, ležící dosud na zemi a podrobená otázkám, nevstane. Pak ji poučuje. Když se <opat> přesvědčí o její stálosti, v kleče směrem k oltáři začne zpívat hymnus „Veni Creator“ a chór jej doprovází ...

<formule řeholního slibu>

Ego Soror N. promitto stabilitatem meam, sub clausura perpetua, & conversionem morum meorum, & obedientiam secundum Regulam Sancti Benedicti Abbatis coram Deo, & omnibus Sanctis ejus, quorum reliquiae hic habentur, in hoc loco, qui vocatur N. Cisterciensis Ordinis, constructo in honorem Beatissimae Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae: * in praesentia Domini N. de N. Abbatis?: nec non & Domnae N. Abbatissae.

Když je slib přednesen, a třikrát spolu s chórem zopakuje verš „Suscipe“ a až po „Gloria patri“, poklekně u mříže před opatem a přísluhujícími. Zatímco chór zpívá střídavě žalm ... který kantorka začíná od šestého tónu, novicka je od magistry <novicek> vedena k abatyši a jejímu chóru, a potom k převorce ... a konečně k nemocným sestřím, pokud jsou v zadním chóru, a postupně poklekně před nohama všech sester a je od nich přijata a dostane políbení pokoje. Když uléhá na zem, at' řekne: Modli se za mě, matko, a sestry, když ji zvedají a objímají, mají odpovědět: Pán s Tebou.

... pak leží na zemi až do chvíle, kdy je posvěcena kápě ... a at' se pod ni nic nepokládá ... pak je předvedena k abatyši, aby byla svlečena z oděvu novicky, to jest z bílého závoje, a opat mezi tím praví: At' tě Pán vysvlékne (ze stávajícího oděvu) ... pak sestra vestiárka odnese oděv novicky a magistra <novicek> ji odvede s bílým závojem k celebrujícímu knězi ... Ten praví ... Přijmi, dívko, posvěcený závoj, který budeš nosit bez poskvrny až <do chvíle,

¹⁸ Josephus Maria CANIVEZ, OCistref, Statuta capitulorum generalium Ordinis cisterciensis ab anno 1116 ad annum 1786, 1-8. Překlad z latiny.

¹⁹ RITUALE CISTERCIENSE EX LIBRO USUUM, definitionibus ordinis et caeremoniali episcoporum collectum, Parisiis, apud Dionysium Mariette, totius Ordinis Cisterciensis Bibliopolam unicum, viâ San-Jacobeâ, sub signo Scuti Veneti & sancti Augustini, M.DCCXXI, Cum Privilegio Regis.

kdy předstoupíš> před soud Pána našeho Ježíše Krista. ... Prosíme Tě, Pane, at' chrání Tvou služebnici dar zbožnosti, aby záměr svaté zdrženlivosti, který pojala na Tvůj podnět, pod Tvou ochranou neporušený chránila.

Cura infirmorum et mortuorum

Caput I De Minutis & Infirmis – II De Confessione & Communione Infirmorum III Quo ordine inungantur Infirmi – IV De Communione Viatica – V Ordo commendationis animae – VI Preces in Visitatione Infirmi – VII Ordo sepeliendi Defunctum – VIII De Vigiliis circa Defunctum – IX Quo ordine efferatur ad Tumulum – X De debito pro Fratře defuncto – XI De Sepultura Hospitum – XII De susceptione & absolutione Defunctorum – XIII De Parentibus nostris – XIV De Anniversariis Defunctorum

V Ordo Commendationis Animae

1 Když se nemocný už blíží smrti, at' je položen na zem na plášť či hrubé roucho, a to oděn do mnišského hábitu, pokud je to možné. Pod plášť nechť je nasypán posvěcený popel na obrys kříže a podložena nějaká sláma. Potom at' infirmarius udeří na gong ... sakristán at' v kostele dá čtyřikrát znamení větším zvonem, a to přerušovaně ... Všichni, kdo to uslyší, at' rychle přiběhnou k umírajícímu a přitom odříkávají nahlas a opakují, než dojdou do infirmeria, *Credo in Deum Patrem omnipotentem &c.* Kantor at' přinese knihu rituálů, sakristán s pomocí bratrů potom dvě štoly, z nichž jedna at' je černá, druhá fialová, dále pastýřskou berlu pro opata, menší kříž, zapálenou posvěcenou svíci ..., kadidlo a ... svěcenou vodu s kropenkou.

2 Pokud se v kostele zpívá služba Boží, at' zůstane v chóru jen několik bratrů, jež určí kantor, ostatní at' vyjdou k umírajícímu, pokud ovšem zrovna neprobíhá officium, jež není možno přerušit. ... Pokud jsou na kapitule, at' se rozejdou, pokud jsou v refektáři, a to i v pústu, at' přeruší jídlo ...

Když se všichni takto shromáždí a rozdělí se jako by do dvou chórů u lůžka, představený at' přijme fialovou stolu a svěcenou vodu a pokropí nemocného a okolostojící řka *Asperges me*. Pak dá nemocnému k políbení krucifix a účinnými slovy jej povzbuzuje v naději na život věčný. Když to krátce učiní a postaví krucifix před oči umírajícího, at' mu vloží do rukou rozžehnutou svíci, at' mu pomáhá infirmarius, je-li to třeba.

– At' opat všemi způsoby dbá, aby tělo nikdy nezůstalo samo, nebo bez světla. Proto at' kantor napíše na tabuli, pokud stačí místo, kdo má bdít okolo zesnulého, anebo at' rukou v chóru určí, kdo mají bdít jako první ... Po zazpívání této kolekty at' je mrtvý odnesen k umytí na místo, kde jsou obvykle umývána těla zesnulých ...

Mezitím at' je připraven hrob na společném hřbitově bratrů, nebo v kapitulní síni, pokud byl zesnulý opat, nebo v kostele, pokud biskup; at' je země vyhloubena na zhruba šest stop do délky, na dvě či více do šířky a nejméně čtyři do hloubky. At' kopáči dávají pozor, aby na tom místě nebylo nedávno pohřbeno nějaké jiné mrtvé tělo, nebo aby se nepřimíchaly kosti nedaleko pohřbeného. Aby se tak nestalo, at' je postaven do hlavy každého hrobu dřevěný kříž prostřední velikosti ... Žádné tělo at' není pohřbeno – zvláště pokud smrt byla nenadálá – dříve, než uplyne povinný čas, aby nebylo možno vůbec pochybovat o úmrtí.

Nomina Religiosarum Virginum Monasterij Frauenthalensis in electione novæ Abbatissæ Rosaliæ Bukowskyn, 12 Aug. 1716²⁰

Nomen et cognomen	Natio et patria	Anni aetatis	Anni profess.	Officium
V. Rosalia Bukowskin, Eq.	Boëm. Chotuschicensis	48	27	Priorissa p. t.
V. Johanna Mayershöffin	Austria Falkensteinensis	58	35	Senior
V. Josepha Hoffmannin	Silesia Naumburgensis	53	32	
V. Bernarda Kornikin	MoravaTeutonobrodensis	48	27	1718, priorissa fuit
V. Beatrix Hammerin	Mor. Rosicensis	47	27	Infirmaria
V. Lutgardis Alexin	Boëm. Kuttenbergensis	48	27	Sacristana
V. Constantia Wolkrain, Comt.	Austr. Viennensis	40	21	Capellana
†V: Francisca Kitterin	Boëm. Commotoviensis	46	21	Mortua die Octobris anno 1720
V. Catharina Sternadin	Boëm. Pragensis	42	21	Culinae Praefecta
V. Theresia Heysin	Boem. Reginae-Hradecensis	43	21	Cantorissa
V. Rosa Swirttbin	Boëm. Pragensis	41	17	
Humbelina Kaulerin	Boëm. Suinnensis	39	17	Sacristana
V. Benedicta Kramerin	Mor. Iglaviensis	39	17	

²⁰ Státní oblastní archiv Litoměřic, fond Řád cisterciáků Osek, Historický archiv, karton č. 10, sg. A II.

V. Juliana Felixin	Boëm. Prag,	39	17	Culinae præfecta
V. Clara Unwürthin	Boëm. Kralovicensis	33	15	
V. Eugenia Tytlin	Boëm. Raudnicensis	42	15	
V. Aleidis Kautzmannin	Mor. Iglaviensis	34	13	Celleraria
V. Maria Elisabetha Heergesellin	Norica Egrensis	35	13	

Celkem 25 jeptišek.

Kláster jako instituce

Instrumentum electionis

In Nahmen der Allerhöchligsten Dreifaltigkeit Amen.

Khundt, und zuwissen seÿe Jedermänniglich; daß nachdeme vns Andrea Trojer deß Closters Plaß, ordinis Cisterciensis abtben, durch Böheimb, Mähren, Ober- vnd NiederLaubnitz Visitori, und Vicario Generali, das Wohlehrwürdige Convent des Löbl. Jungfrawlichen Stiffts, und Closters St. Marienthall bemelten Ordens den tödtlichen hintritt der daselbst gewesten abbtissin, der hochwürdigen Jungfrawen Annae Fridrichin seel. demüthig zuuernehmen gegeben, vns auch beÿnebens vmb die Vatterliche, und Ihnen vnsers tragenden amts wegen hierinfahls shuldige vorsorg, das viduirte Convent, durch eine rechtmäßige, und Canonische Wahl, mit Neüer Vorsteherin, und Abbtissin zu versehen, gehorsamblich ersuchet.

– Alß haben wir vns mit dem hochwürdigen, in Gott andächtigen herrn Eugenio abtben zu NewZell, alß Assistenten hiehero verfüeget, alle geistliche Jungfrauen, die der beurstehenden Wahl haben beÿwohnen sollen, und können, in das Capitulum beruffen, vnd vor der Election eine Ermahnung vnd Exhortation gethan; wie daß Sie nach Ihren gewissen, Gott allein vor augen habende die tauglichste Person zu der abbtÿlichen Dignität erwählen sollen, folgendts das gewöhnliche Scrutinium gehalten, durch das Amt der Heÿl. Mess und Communion Gott dem allmächtigen vmb Erleuchtung deß Heÿligen Geistes angeruffen, das Körperliche Versönliche Jurament von einer Jedweden Erwählenden empfangen, alß dann die zu Papier gebrachte, und in einen Kelich augenscheinlich eingelegte stimmen, und vota nit allein fleißig, sondern auch treulich übersehen, und collationiert, wie auch sonst alles und Jedes der Geistlichen Rechten, vnd Vnsers Ordens Satzungen gemäss gepflogen haben. alß ist nach der gebürth Christi im Sechszehen Hundert vnd Neüntzigsten Jahr, an fest Sanctae Annae, nemblich den 26. Monathstag Julij, von dem Sammentlichen in 21. Personen bestehenden Convent einhällig, rechtmäßsig, und Canonisch für eine Abbtissin des obgedachten Closters, vnd Gotteshauß St. Marienthall, erwöhlt, öffentlich benänt, von dem gantzen Ehrwürdigen Convent erkhent, vnd angenohmen, wie auch Vnsers Ordens gebrauch nach von uns investiret, vnd confirmiret worden: Die WohlEhrwürdige Jungfraw Theresia Sommerin, allda Professin, vnd würcklich gewesene Priorin. Zur Urkhundt, vnd mehrer beglaubigung dessen, haben wir, und obbelte Ihre hochwürdn herr Abbt zu NeüZell alß Assistens, wie auch das mehr besagte Löbl. Convent allhier in Sanct Marienthall dieses öffentliche Instrumentum Electionis eigenhändig vnterscriben, vnd mit gewöhnlichen Vnsere Insignn bekräftiget. So Geshehen im Closter St. Marienthall, den 26. Julij Anno Dominj. 1690.

Kláster jako vrchnost

Huldigungs=Eÿd der Unterthaner des Stieffts und Closters zu Mth., welchen sie der neüerwöhlten Abbtißin Theresiæ Sommerin abgeleget, Anno 1690 (překlad z němčiny)

Já N. N. skládám při Bohu všemohoucím tuto tělesnou přísahu a slibuji a zavazuji se, že chci být věrný, ... poslušný a povinován ctihodné, v Bohu zbožné panně Paní Terezií, abatyši, stejně jako ctihodným jeptiškám celého konventu, zdejšího duchovního ženského ústavu a kláštera (Gestieffts und Closters) St. Marienthal, jako své od Boha ustanovené milostivé vrchnosti. Budu je uctívat a činit pro ně vždy věrně to nejlepší, podle svých možností ... budu bránit jeho škodám a odvracet jeho obtíže ... a budu činit a vykonávat vše, jak náleží a sluší se věrnému a poslušnému poddanému.

K tomu mi pomáhej Bůh a jeho svaté Evangelium. ... Tuto holdovací přísahu složili za přítomnosti Jeho Milosti pana vizitátora pana Ondřeje Trojera, opata a pána kláštera a ústavu v Plasích, a ... opata neuzellského a ... nově zvolené milostivé paní Abatyše, Theresy Sommerové v klášteře Marienthal, v sále tamního opatství, dne 26. července 1690 ... klášterní poddaní: z městečka Ostritz purkmistr, rychtář, radní a celá obec, která než složila slib, žádala, aby byla zachována při svých starých právech ... a také poddaní z klášterních vsí (vyjmenovány)

KORESPONDENCE

Dopis visitátora ad viduatum conventum MV, post obitum D. Abbatissæ Theresiæ, circa agenda sede vacante, 4. 2. 1693

Vysocectěná panno převorko, ctihodné panny, v Kristu milované duchovní dcery, dozvěděl jsem se s bolestí, že Všemohoucí ráčil povolát z tohoto světa časnou smrtí Vaši bývalou abatyši ... pannu Theresii – doufáme, že do věčné blaženosti – a tak Vás uvedl do stavu zkroušenosti. Proto vám ze srdce kondoluji. A protože

nemůžeme nahlížet úradek Boží, který je vždycky spravedlivý, musíme tento osud přijmout s trpělivou myslí a Bohu obětovat svou zbožnou modlitbu za abatyši. Zároveň jej musíme prosit ... aby osířelému konventu poskytl řádnou představenou.

Probošt se bezpochyby řádně postará o náležitý pohřeb v Bohu odpočívající paní ... dále nepochybují, že klíče od opatství spolu s abatyšinou pečeti, vše dohromady s konventní pečeti bude zapečetěno v truhlici a dobře bude uchováváno ... Při tom má zůstat až do dalšího nařízení a mého příchodu.

Čeho je třeba dbát v době, kdy je stolec abatyše uprázdněn, a jak se máte chovat, bude připojeno ... v instrukci. Za prvé ... konvent má každý den až do nové volby svou zbožnou modlitbou vzpomínat na nedávno zesnulou abatyši ... 2. Že dokud ... je klášter bez hlavy a představené, má vše zůstat ve statu quo, to znamená: nemá být učiněna žádná změna ... 3. Co se týče řízení a správy ve světských i duchovních věcech, bude převorka vše spravovat s vědomím konventu ... 4. Převorka a podřevorka mají zvláště dbát na to, aby byla bohoslužba řádně slavena a aby byla řeholní observance ve všem dodržována. 5. Vyhýbejte se všem tajným schůzkám, neptejte se navzájem, pro kterou bude každá z vás hlasovat. Buďte o samotě a mějte před očima jen Boha ... a bez porušení svědomí dejte svůj hlas té nejschopnější a <toho> úřadu nejhodnější. 6. Všechny vás otcovsky napomínám, abyste svým představeným ... prokazovaly náležitou úctu a poslušnost ... a abyste zohledňovaly stávající smutné poměry v klášteře ... slavte bohoslužbu ... a povznášejte tím i sousedy ...

Co se týče nadcházející volby ... nemůže být tak brzy provedena, protože se musím kvůli svým pořád ještě slabým očím ještě nějakou dobu zdržovat doma. Doufám ale, že s Boží vůlí se budu moci za tři týdny vydat na cestu, abych mohl provést novou volbu ... Tím vás všechny poručím do ochrany všemohoucího ... celého chvályhodného konventu věrný duchovní otec Ondřej, opat plaský, generální vikář, 4. února 1693, Plasy

Dopis marienthalské abatyše: žádost o přijetí kandidátky, 1639, otcí-opatovi

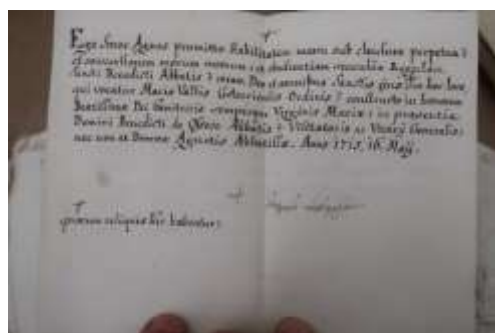
... <abatyše> opětuje přání trvalého dobrého tělesného zdraví a všeho blaha, věrně a ze srdce. Z psaní jeho ctihodnosti se dozvěděla o doporučení dcery pana hejtmana v Klášterci. Můj konvent je vzhledem k poměrům dosti osazen a já jsem neměla v úmyslu přijímat více osob. Ovšem Jeho ctihodnost prosí o její přijetí. A ačkoli je na tomto místě zvykem, že ty, které jsou dosud ve světském stavu, mají dávat každoročně určité peníze na obživu, přesto intercesse Jeho Ctihodnosti nás v tom tak umírnila, že dcera pana hejtmana nemá platit žádné peníze, pokud ovšem ve svém předsevzetí trvale vytrvá a potvrdí je přijetím duchovního stavu (přičemž se doufá, že dostane i dědický podíl) ... Navíc je to dívka, která umí dobře zpívat a zdá se být vhodná k vycvičení na jeptišku ... Pokud by se nechtěla stát jeptiškou, musí dát mému svatostánku ročně dvacet tolarů. ... Marienstern, 7. září 1639.

Personálie

s. 71, 72, 73 z BP Walter

Profesní lístky od dominikánek

Profesní lístek ze St. Marienthalu

Kapucínské elogium → Samuela Greifenfels z Plzně: „Tento muž z celé provincie nejzasloužilejší spatřil poprvé světlo tohoto světa v Čechách, v Plzni roku 1597. Narodil se do rodiny urozené, zbožné a prosycené katolickou vírou. Již od kolébky se mu dostalo

té nejlepší výchovy a vzdělání od jeho oddaných a zbožných rodičů. Již jako mladík prokazoval jak svým udiveným rodičům, tak i svým spoluobčanům zvláštní skromnost a uhlazenost mravů v tak jemném těle. Zatímco ostatní jinoši v tomto mladém a křehkém věku měli ve zvyku se obracet k nejrůznějším marným pošetilostem a neužitečným požitkům, tak však tento mladík Samuel byl již tehdy prý u všech proslulý neobyčejnou vážností. Dále prokazoval obzvláštní péli a pečlivost při Božích chválách a při zbožných skutcích. A jak mu přibývala léta, jeho velké a očividné nadání bylo pěstěno a třibeno vědami a studiem. Byl poslán ke studiu do gymnázií a jiných škol, kde byl úspěšně vzdělán a kde také v sobě pocítil plamen božského povolání. Toho času vešel ve známost velký věhlas kapucínského řádu a roznesl se po celém Českém království, protože kapucíni prý vedli život spíše andělský než lidský.“ „Vir hic de Provincia ista meritissimus primum humana generatione lumen vidit, a Nobilibus et devotis, Catholicaque Religione in Boemia imbutis Progenitoribus in Pilsenberg Anno 1597 mox ab incunabulis optima a piorum et devotum Parentum Suorum disciplina educatione enutritus Specialem Iuvenis adhuc stupentibus tam Maioribus illius quam concivibus in tam tenello corpore prodebat modestiam et morum lenitatem, et ubi tenera alias aetas ad diversa vana levia et inutilia solet deflectere illicia, iste autem pusio Adolescens iam tunc inconsueta apud omnes notabatur gravitate praeclarus praecipuam quoque in Divinis laudibus et piis operibus diligentiam et pedulitatem in se exhibuit annis deinde ingravescentibus, ut nobile et perspicax illius ingenium literis et studiis excoleretur ac potiretur Gymnasi et Scholarum commendatur disciplinis quibus Sufficiens instructus Vocationis Divinae in Se sensus igniculum innotuit illo tempore et totum Regnum Boemiae maxima Religionis Capucinatorum pervadebat fama, dum Viri hi magis Angelicam, quam humanam dicebantur ducere vitam.“ Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae, tom. IV, s. 665–666.

Sedlec, Velkostatek, SOA Třeboň, Liber Professorum, 14

Capitelansprachen z Mariensternu

Abteirechnungen, St. Marienstern

Listina o potvrzení vysvěcení hradčanského kostela P. Marie Andělské (NA, ŘK, LISTINY, inv. č. 6, dle disertace M. Brčáka)

Obr. č. 8 – Úvodní listy kapucínských letopisů – sv. František z Assisi

Charta Charitatis Mon. MV, 1698, promulgata 6. decembris, f. 289

Ve jménu nejsvětější a nedílné Trojice. Amen. 3. prosince 1698 jsme přišli už po třetí vizitovat tento chvályhodný klášter Marienthal. Byli jsme přijati ctihodnou pannou abatýší a celým konventem v úctě [...] a po provedených ceremoniích, obvyklých podle řádového zvyku, jsme provedli pilné a řádné šetření (*scrutinium*), k němuž jsme povolaly všechny jeptišky pohromadě a každou zvlášť jsme potom ještě v tajnosti vyslechli [...] Celkem jsme tedy našli šestadvacet chórových sester a tři laické sestry: dohromady s ctihodnou pannou abatýší třicet duchovních osob. Jak jsme při řečeném šetření zjistili stav kláštera, to teď sepisujeme v bodech na papír v této nové *Chartě charitatis* – co jsme shledali, že má být zlepšeno či změněno s dodržením duchovních práv, svaté řehole a našich ustanovení (i když už všechno bylo obsaženo v *Chartě charitatis* předchozí). Opatříme to svou pečeti, z moci svého vikářského úřadu poroučuje, aby všechno, co je nařízeno ... v této, jako i v předchozích Ch. Ch., bylo dodržováno bez porušení a pilně ode všech a od každé jeptišky, ...

Bod 2 Ke službě Boží, která je nejvyšší povinností našeho řádu, se mají dostavit všechny jeptišky, s výjimkou sester velmi nemocných. Mají ji provádět s pravou horlivostí a zbožností, podle předem stanoveného způsobu ... určeného i v předchozích Ch. Ch. ... Místa mají mít podle roku profese ... Dále se má při kompletáři, jako v ostatních kláštorech celého vikariátu, každý den stejně zpívat hymnus, capitulum, kolekta a Salve Regina.

Aby se zabránilo všem pochybením, nemají se chvály zpívat z paměti, nýbrž mají být čteny nebo zpívány z knih. Dovolujeme dále odkládat závoje ve dnech svatého přijímání, zvláště u stolu.

Protože panna abatýše je postavena do vašeho čela místo Boha a jako taková byla od vás zvolena, jste zavázáni, ji na všech místech náležitě ... uctívat a za takovou ji uznávat. Nesmíte proti ní tajně či veřejně poštvát, nýbrž pokud proti ní něco máte, měli byste jí to pokorně přednést, neboť skrze takovéto stěžování si a reptání proti nejvyšší představené jsou nemálo myslí ostatních jeptišek zneklidněny a obtěžovány. ... nesmíte se také domnívat, že <různým záležitostem> rozumíte lépe než jak ona činí ... Nenechte se ovládnout ctižádostí ... a ovládejte se sami před sebou, pamatujte na to, co říká svatý apoštol Pavel: i když už jsme všechno učinili, jsme stále neužiteční služebníci ... a jak napomíná sv. Isidor: pamatujte ... že jsi jen popel, ... jen červ ...

Respektuje tedy dále pannu abatýši jako matku a představenou stanovenou za zástupkyni Boží, která na druhou stranu s vámi bude nakládat s mateřskou a přátelskou náklonností a slovem. Aby abatýše ... nebyla obtěžována všemi drobnými nedostatky ... má tyto trestat panna převorka ...

6. Neměly byste vůči sobě cítit zášť či závist, protože závist je nejhorší zlo ... Proto vás otcovsky napomínáme a prosíme, abyste se zášť všemožně vyhýbaly, neboť stejně jako láska činí člověka dítkem Božím,

tak také zášť jej činí dítkem ďábla ... Jedna sestra by neměla druhou zle soudit ani proti ní mluvit ... nebo ji u jiných očerňovat ...

7. ... dále jídla nemají být dávana na velké míse, ale rovnoměrně, jak je zvykem ve všech kláštorech celého vikariátu, v malých porcích na miskách, aby jedna každá mohla z něho své jídlo jíst ...

A protože vás je dostatečný počet, mají vždy dvě jeptišky – jedna profeska, druhá novicka nebo konvrška – sloužit u stolu ... a má být stanoveno tak, aby tato služba byla vykonávána nikoli s mrzutou myslí, nýbrž s radostí. ... A protože v našem řádu má být vše společné, nemá mít už žádná svůj vlastní talíř, ale mají mít <nádobí> společně, a mají jíst z toho, který jim je předložen. A žádná už nesmí říkat: to je moje, nýbrž: to je naše. Na konci stolu má kuchmistrová dbát na to, aby v kuchyni nevznikaly příliš hlasité řeči, čímž by se bránilo čtení u stolu. ...

Nebudeme dále trpět, aby tato naše nebo předchozí ustanovení ... jak jsou obsažena v Ch. Ch., byla souzena od jeptišek ... vše má svůj základ v božích zákonech. A proto se nezavádí nic nového, nýbrž to, co v našem řádu bylo zvykem už od pradávna ... proto jsou také stanoveny vizitace ... pokud v kláštorech snad není dodržováno vše podle řádových předpisů, vizitátor má znovu nařídit, aby to bylo dodržováno.

10. Novicky, ať už světské či po obláče, mají být nadále lépe zkoušeny ... mají mít společnou magistru, která je vyučuje jak ve zpívání, tak v jiných řádových předpisech. ... Při hodinkách ať se chovají jako ostatní jeptišky ... Novicmistrová má mít pravomoc, nejen je učit a vzdělávat, ale také, pokud něco provedou, potrestat, aniž by se jiná jeptiška odvážila jich ujímat či je hájit. ... 11 Klauzura by měla být dodržována lépe než doposud, a neměla by být do kláštera vpouštěna každá osoba mužského či ženského pohlaví ... bez vědomí a přítomnosti pana probošta ... Nemá docházet k nadbytečným rozhovorům, a to ani v konventu mezi jeptíškami nebo v dormitáři ... aby nevznikaly mezi jeptíškami nejednotnost a spory ...

Zpráva zbraslavského opata Antonína Flamingka z ledna 1608, určená Jeho císařskému veličenstvu (originál latinsky, volný překlad), o vizitaci kláštera Marienthal, odpověď na žaloby abatyše, APA Praha

Opat reaguje např. na jejich stížnost, že je náležitě nepozdravil, když přišel do kláštera vizitovat. „[...] druhého dne, po dokončení nutných záležitostí, šel jsem k nim konečně po poledni a s úsměvem jim podával ruku, rka: *Nescio tamen an debeam vobis porrigere manum, quia estis mihi rebelles*. Potom jsem jim sdělil důvod svého příchodu a že má pro ně zvláštní pověření císařského Veličenstva. Abatyše odpověděla, že má jiný, novější příkaz, který brání, *ane quis ibi visitaret aut aliquid ordinaret, sive in temporalibus, sive in spiritualibus*, a to až do dalšího rozhodnutí Jeho císařského Veličenstva. Když jsem ten mandát chtěl vidět, odmítla ho ukázat, *multa de caetero more mulierum blaterando, et ac si ebria forte esset garriendo*. [...]

Třetího dne, zhruba v době nešpor jsem k nim znovu šel a znovu vyložil důvod své návštěvy, a ptal se, zda chtějí konečně uposlechnout císařského Veličenstva a mě jako svého vizitátora, a připustit vizitaci <kláštera>. Abatyše odpověděla jako předchozího dne, a ještě víc tlachala a marně žvanila.

[...] Abatyše chtěla, abych odtamtud odstranil svého řádně stanoveného zpovědníka. Odpověděl jsem jí, že to neudělám, protože k tomu není legitimní důvod – on je ve skutečnosti *bonus, probus, exemplaris et optima conscientiae Sacerdos*. Ony ho naopak znovu a znovu pomlouvaly a na cti utrhaly. Řekl jsem jim, že nejsou hodny ani toho, aby mu rozvázaly boty (*dixi illas non esse dignas ut solvant corrigiam calceamentorum ejus*). A že on učinil dobře, když samotné abatyši (která je jediná a největší příčina toho vzbuření, které vzniklo z pýchy (*quae praecipua, et unica rebellionis ejus causa est, a superbia ortum sumens, veluti peccatum, et casus Luciferi*)) odmítl podat svátost přijímání, a kdyby byla ona chtěla od něj v té situaci přijmout svátost, on by ji vyhnal holí od oltáře, jako nehodnou, bezbožnou a nectící boha, *moniales secundum instituta Ordinis nostri debere ac teneri recipere ac revereri quemcunque Confessarium a Superiore illis missum et constitutum, nullique alii quam illi confiteri: Oves enim non debere sibi eligere pastorem, sed esse patris familias (qualis est Superior in Ordine)...*; císař jim nenařídil nic, aby si oprávněně mohly vybrat jiného zpovědníka a aby víc poslouchaly císaře než jeho.

A když mluvily o *gensemedel* (husopasce), odpověděl jsem jim, že proč, když byly kdysi ve světském životě téměř všechny *gras, gens unndt bettler medle, nunc ita lasciviant ac superbiant in Monasterio*. Proč teď tak dovádí v klášteře, ať se zdrží propříště slov, která nesluší jejich pohlaví, a poslušnosti jejich řádu?

Cisterciáctví mniši by rádi obnovili v jejich klášteře pořádek, ale ony samy nechtějí opustit své zlé zvyky a zvrácené mravy, snaží se porazit a vypudit svého zpovědníka, on sám ovšem nemůže stačit k tomu, aby slavil všechny mše, zvláště u nich, které o mše a boha samého málo dbají a s tímto zpovědníkem – ač je bratr jejich vlastního řádu – nakládají jako se psem, a sotva mu dávají nějakou obživu (*stipendium*). Proč abatyše nepožádá sousední katolické kněze, aby mu pomohly při obstarávání mší, jak je zvykem v jiných kláštorech jeptišek? Ona však (*uti insaniens Jezabel*) dbá, aby nikdo se zpovědníkem se nestýkal nebo nemluvil, a ty, kteří vyslechnou jeho zpověď, pokládá za nepřátele [...] Tak farář ostritzský si vysloužil takovou nenávist u abatyše a jejího *intima secretaria haeretica*, že ho oba chtějí zničit – to se projevilo *in tragica illa subditorum seditione per ipsos adversus eundem parochum excitata et procurata*.

[...] Ovšem, nazval jsem ji *doctorissa* či *saga*, a nehodlám se z toho zodpovídat [...]

Byl jsem do té doby u nich dvakrát, druhého a třetího dne toho týdne. Ony samy snad možná byly opilé, jak se mu zdálo, buď vztekem, nebo vínem, on však jistě opilý nebyl, *neq etiam ita me liberaliter tractarunt, ut inebriare me possem*.

[...] Že jsem psal *ungehorsame tochter, törichte Jungfraw* (pošetilá panna), zaslouženě jsem učinil, ona se tak chová, *Imo vereor ne in hoc peccarim, quod eam etiam appellaverim virginem, cum tamen perhibeant mulierem quandam conquestam aliquando fuisse et dixisse maritum suum saepius cum illa commercium habere* [...]

Ve vizitační listině je jim zakázáno podle statut tridentského koncilu a našeho řádu, aby nevycházely z kláštera, ba dokonce ani ze své řádné klauzury, a to pod trestem exkomunikace. Proč tedy po právu nedoznají, že denně jednaly proti tomuto zákazu, vycházely kamkoliv a ke komukoliv se jim zlíbilo, přespávaly tam a svou duši vedly tam, kam chtěly, vzbuzující pohoršení u mnoha lidí a ohrožující vlastní pověst.

[...] nechybí jim vhodný zpovědník, jen kdyby se zpovídat chtěly, *neque decutiuntur ex arboribus idonei Confessarii* [...] Nechtějí se zpovídat z pýchy, anebo snad chtějí zpovědníka *idiotam*, vel *haereticum*, vel *surdum*, vel *mutum*, ac *earum vitiis et pravis moribus consentientem*. A nový zpovědník jim není dost dobrý, ale spíše *morosus*, *nolens cum eis familiariter conversari, jocari, comessari, mutuo procari, aliasque plures ejusmodi lascivias cum eis exercere*.“

jeptišky vizitaci nakonec odmítly [...]

„následujícího dne ráno chtěl jsem odtud odejít [...] poslal jsem jim příkaz *generalis nostri de servanda clausura regulari* [...] a zároveň jiný lístek se svou pečeti a vlastním rukopisem, v nichž jsem je tehdy prohlásil za exkomunikované [...]. Ten lístek, psaný latinsky, jim na můj příkaz přeložil do němčiny můj *sacellanus*, aby se neodvážily z neporozumění hledat omluvu, jak se teď snaží předstírat [...]. Pak mi jej vzdorně poslaly zpět, přikázal jsem jej tedy veřejně přibít v kostele.“

[...] A ač jsem je potrestal pro jejich zásluhy, *correctio paterna non dicenda est vis*. Ony zneužívají mé mírnosti. Že <jsem> těch pět – z nich tvrdšími – exkomunikoval – či spíše prohlásil za exkomunikované, to <jsem> učinil ze svého úřadu, a vyžadovaly si to jejich hříchy – byl <jsem> odmítnut a tak mu byla odňata příležitost je jinak potrestat (*maxime vero, cum tulissem ab eis repulsam, et mihi jam adempta esset occasio eas aliter puniendi*). *Flere quidem se hic simulant, quas tamen exploratum habeo effuse domi ridere, et cum haereticis suis consultoribus saepius intempestive repetere illud lo triumphe*.“

poměry v klášteře: „Dokonce <abatyše> několikrát nařídila, aby večer dříve zavřel bránu kláštera, aby onen zpovědník nemohl do kláštera vstoupit, vrací se od faráře. Přitom stejná brána je vždy otevřena sluhům a služkám, kteří se vrací z hospod a jiných neméně podezřelých míst, a to dokonce i když se vrací pozdě v noci. To je asi příčina, že tolik dívek <v klášteře> je obtěžkaných, a to se týká jak těch, jež slouží vně, tak uvnitř klauzury. Není divu, když i v opatství, v kuchyni a jiných řeholních místech, se tak často vyskytují muži a mladíci, *qui Deus scit an etiam ipsas moniales intactas relinquunt*. Říká se, že synovec (*nepos abbatissae*) dokonce zprznil dívku – ostiarii této abatyše, a několikrát vytasil meč na zpovědníka a hrozil mu smrtí, a dokonce i k tomu mu dávala souhlas, ba mu poroučela sama abatyše [...]

Onen sekretář prý často bývá s abatyší a to ve dne v noci v opatství, a bývá viděn, jak se odtamtud vrací pozdě v noci, když se ráno bije na matutiny. Často odtamtud vyjíždějí z kláštera sedíce spolu na jednom voze, jsou spolu mezi světskými lidmi mimo klášter, nebo stojí u pracujících, *dicuntur interdum ab eisdem paulatim recedere, ac secedere ad angulos, ad tumeta et vepreta, vel ad decursus aquarum, ibidem ambo simul aliquamdiu harentes*. O tom všem tvrdí komisaři, že se to děje kvůli hospodářství a zál. kláštera, aby byly lépe vedeny. Jako by tohle slušelo pannám, zasvěceným Bohu, jako by úředníci sami bez nich nemohli lépe spravovat hospodářství.

[...] Rovněž se říká, že abatyše chodí do hospody k sekretáři spolu s jeptíškami svého ražení, a tam zůstává do hluboké noci, baví se s ním důvěrně, žertuje, žvaní, ba dokonce ho líbá, *eius capitis lendes, sive pediculos capere*.

RUŠENÍ KLÁŠTERŮ

Určeno Jeho excelenci, říšskému hraběti ... Karlu Ignácovi ... z Clary, tajnému radovi Jeho apoštolského Veličenstva ... přisedícímu císařsko-královského zemského gubernia a komisaři.

Vysocerozený ... říšský hrabě! ... Poté, co potraviny, které nám byly ponechány k obživě, stejně jako hotovost v těchto dnech úplně docházejí, prosíme my, níže podepsaní, říšskou hraběcí excelenci, aby ráčila se slitovat a duchovní personál a služebnictvo zaopatřila milostivě pevnou osobní penzí ... Navíc vojenský zaopatřovací ústav už usiluje ... o profanování kostela ... Klášter sv. Václava, 19. dubna 1785. Nejposlušnější P. Marianus, od narození Panny Marie, stávající převor konventu sv. Václava, vlastní rukou ... P. Jeroným od sv. Josefa, podpřevor konventu. P. Jan z Damašku od sv. Maxmiliána ... P. Dominik od sv. Ludmily. P. Isidor od sv. Václava. P. Jiljí od sv. Ivana. P. Daniel od sv. Tobiáše.²¹

František Martin PELCL, *Paměti*

1781 7. dubna. 24. března vydal Josef dvě nařízení, která zde byla vyhlášena uvedeného dne. Prvním zrušil všechny povinnosti, které měly veškeré kláštery v dědičných zemích ke svým generálům v Římě. Budoucně budou tedy české kláštery podřízeny provinciálům, arcibiskupům a biskupům, takže musí přestat dopisování s Římem. Mimo to nařídil Josef, aby si české kláštery vždycky volily za představené rozené Čechy a nikoliv cizince. – Druhým nařízením ze dne 24. března rozkázal Josef, že nemá být přijímána ani uveřejňována žádná papežská bulla ani žádné papežské nařízení, ať se týkají věcí dogmatických nebo disciplinárních, pokud nedostanou ode dvora placetum regium. Vypravuje se také, že všichni klášterní duchovní, kteří jsou na farách anebo žijí u vrchnosti jako dvorní kaplani, učitelé a vychovatelé, mají se vrátit do klášterů a tam zůstat a žít. Utinam hoc fieret! ...

... V únoru byli zrušení mniši v Kartouzích u Jičína. Mohou se státi kněžími světskými. Jásali a plakali radostí, že je panovník z toho žaláře vysvobodil. V jejich pokladně bylo nalezeno 70.000 zl. na hotovosti. 20. března byly zrušeny kláštery těchto jeptišek: benediktinek u sv. Jiří v Praze atd. Viz moji *Geschichte der Böhmen*, III. Vydání, s. 935. V Doksanech bylo nalezeno v pokladně za 100.000 zl. Dluhopisů a 25.000 zl. Hotových peněz. Tyto jeptišky žijí nyní všechny ve světě, ponejvíce u příbuzných, mají penzi a jsou neobyčejně spokojeny.

Kulturní obraz klášterů

Vypsání kláštera svaté panny Kateřiny, co jsme v něm působili a jak jsme se na cestu strojili. [cestopis Kryštofa Haranta z Polžic]

Kde se bůh ve kři hořícím ukázal. Tělo sv. Kateřiny. Vyjití z kláštera. Vypsání kláštera S. panny Kateřiny.

²¹ NA, České Gubernium, Duchovní komise, F, 17, F 18, karton 74, překlad z němčiny.